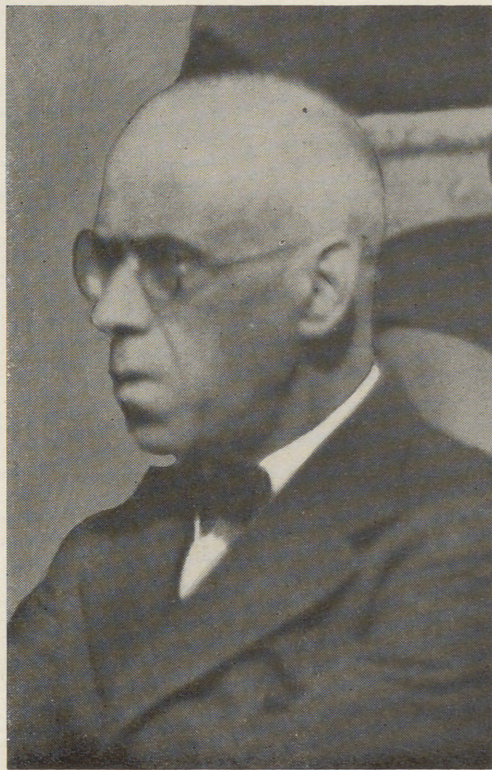

LLUÇ

NOVEMBRE 1969

MIQUEL FERRA, EXEMPLE DE FE CIVICA I LITERARIA

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Pl. Pius XII, 9 - Tel. 216548
PALMA DE MALLORCA

Telegrams: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8
Tel. 143 (3 línies)
MANACOR (Mallorca)

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

Fàbrica de Licors

Antoni Morey

LA BORSA DELS LICORS

Sant Josep, 15 - Tel. 69 - Binissalem

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

FILLA DE SEBASTIA FALCONER

MAGATZEM DE CORDERIA
ESPARTENYERIA

Sindicat, 66 - Tel. 222067 - Palma

CERERIA BARCELO

Ciris litúrgics per a la Santa Missa i
Exposició del Santíssim

C. dels Oms, 116 — Palma de Mallorca

ARGENTERIA D'ESTILS DIFERENTS,
ORFEBRERIA ARTÍSTICA,
ESPECIALITAT EN OBRES D'ART
RELIGIÓS

JOIERIA CODA
DE

LLUIS CODA

I CIA.

BROSSA I JAUME II
TEL. 212517
PALMA DE MALLORCA

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

GALLETES QUELY

I CAN GUIXA

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

Correu dels amics

El record de Miquel Ferrà

Sr. Director de LLUC.

Cada any el dia 14 de novembre té lloc l'aniversari de la mort d'un gran poeta de Mallorca, Miquel Ferrà, que sol passar sense gaire pena ni glòria. Miquel Ferrà forma juntament amb Mossèn Llorenç Riber i Maria Antònia Salvà, una triada gloriosa ben comparable a aquella altra triada que els precedí, Costa i Llobera, Joan Alcover, Miquel dels S. Oliver.

Miquel Ferrà excel·lí com a poeta, és ver; però endemés va ser un home fonamentalment preocupat pels problemes cívics i culturals, per la sociologia i la política, per l'urbanisme de la nostra Ciutat, per totes les coses que afectaven Mallorca. Deixà un nombre incommptable d'escrits periodístics en diaris i revistes, i a la darrerria dels seus anys s'havia convertit en guia de la joventut i animador fervent de tots els actes que eren una expressió de l'esperit o del pensament.

I jo pregunt: ¿què espera Mallorca per correspondre amb un mínim de dignitat a qui tant se va sacrificar pel seu bon nom? Se varen publicar les seves «Poesies completes», és ver; però queden els seus treballs de crítica, els seus articles de diari, tan plens de lliçó i de doctrina, les seves cartes. ¿Per què la joventut inquieta de la nostra Illa no gira els ulls vers una figura que cívicament se va mantenir sempre tan jove, fins a la seva mort?

F. R.

A la Lluna

Senyor Director de LLUC
Li restaria molt agraït que

volgués donar publicitat a la lletra següent, en la secció «El correu dels amics», en la seva estimada revista:

No sé pas si ja és de domini públic, però es tracta d'un assumpte dels «importants», o si més no, per a nosaltres, destacable. Ara resulta que tenim una bandera amb les quatre barres —ignorem en quina posició — instal·lada a la Lluna. Sí, és sorprenent, tot i tenir una lògica explicació: Werner von Braun, malgrat que és alemany de nacionalitat i nordamericà de ciutadania, va néixer en un racó dels «Països Catalans», em sembla que en el Rosselló. Això és una altra petita sorpresa...

Bé podem, doncs, tenir una punta d'orgull, tant per l'afortunada bandera, com per haver estat la nostra terra bressol del gran geni de l'Astronàutica, que no ha oblidat el petit país on nasqué, i li ha volgut retre un significatiu homenatge, incloent la nostra senyera a l'estol de banderes de diversos països que fou tramès, amb l'Apol·lo XI, al nostre satèl·lit; potser fins i tot — qui sap! —, volent donar una bona lliçó a algú.

Aquesta insòlita notícia la publicà fa un quant temps el diari «L'Indépendant», de Perpinyà, i el setmanari gironí «Presència», en comentar-ho, clou la informació amb una frase tan eloqüent, oportuna i allisonadora, que no em sé estar de reproduir-la ací: «A vegades, paradoxalment, resulta més senzill de posar-les (les quatre barres) a la lluna, que en alguns llocs de la terra.» Ni que ho diguin!

Esperant veure'm complagut, el salud atentament.

Jordi Daurell

Sumari

Correu dels amics	1
La llengua dels nostres pecats, per Miquel Gayà	3
Robatoris i bregues medievals, per Joan Miralles i Montserrat	4
Alba clara i aigua viva dins les coves prehistòriques de Mallorca, per Gabriel Llopart	8
El Teatre mallorquí de la Renaixença, Un inèdit de Gabriel Cortès	12
Tres poemes, per Tonina Canyelles i Calom	18
El Museu de Frans Hals, a Haarlem, per Josep M. Palau i Camps	19
Divagacions vora l'estany, per Josep M. Capdevila	22
Al marge d'un llibre de Mn. Bartomeu Guasp, per Antoni Oliver i Febrer	23
El Port, encara, i algunes novetats d'ordre cultural, per M. Villangómez Llobet	24
Rosa dels vents	24
Cròniques del temps que passa	26

PORTADA:

Miquel Ferrà, mort el 14 de novembre de 1947, un dels més purs valors de la poesia mallorquina. La Revista LLUC projecta dedicar-li un número. Mentres, en aquest mes commemoratiu del XXII aniversari del seu traspàs, publicam, en una intenció d'homenatge, la seva efígie a la nostra portada.

LLUC

Revista mensual

Any XLIX - Núm. 584 - Novembre 1969

Direcció i administració: Pau, 3 - Palma de Mallorca
Telèf. 21 23 56

Director Periodista: GABRIEL FUSTER MAYANS
Director religiós: CRISTÒFOR VENY, M. SS. CC.
Subdirector religiós: GUILLEM CEL·LÀ, M. SS. CC.
Secretari: MIQUEL GAYÀ
Administració: JACINT RODRÍGUEZ, M. SS. CC.

Subscripció: 150 ptes. anuals
Estranger: 200 ptes. anuals

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. Cors - Balmes, 89 Depòsit legal: P. M. 276-1958

Bar restaurant de Lluc i Hostal de la Font Coberta

Dos llocs pulcres i econòmics al servei dels pelegrins.

Cuina especial espanyola i francesa.

Salons esplèndids on hi són servits amb

PULCRITUD I ECONOMIA TOTA CLASSE DE DINARS, BERENARS, REFRESCS, etc.

També s'hi preparen, si ho demanen, dinars per a EXCURSIONS, berenades, etc.

En un i altre lloc, servei de BAR - Serveis especials per a Noces i Comunions.

NOTA. - Per a grans banquets de noces, comunions, reunions, etc., convé avisar amb 48 hores d'anticipació.

RESTAURANT DE LLUC - Tel. 9

Banderins

SALMA

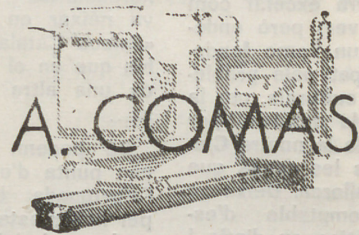
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Servei de comunicació amb el Santuari de Lluc

PALMA - LLUC (Autocar directe)	Sortida a les 17; arribada a les 18'45 (dies feners) Sortida a les 15; arribada a les 16'45 (dies festius)
LLUC - PALMA (Autocar directe)	Sortida a les 8'20; arribada a les 10 (dies feners) Sortida a les 13; arribada a les 14'30 (dies festius)
PALMA - LLUC (Tren i autocar)	Els trens de Palma-Inca de les 9 i de les 15, enllacen amb els autocars d'Inca-Lluc.
LLUC - INCA	Sortida a les 8'20; arribada a les 9'10 Sortida a les 17; arribada a les 17'50
INCA - LLUC	Sortida a les 10; arribada a les 10'50 Sortida a les 17; arribada a les 18'50

La llengua dels nostres pecats

Uns documents exhumats pel nostre col·laborador Joan Miralles i Montserrat, datats a Montuiri l'any 1357 i publicats en aquest número de LLUC, ens demostren que si la nostra llengua servi per als esplais místics i les elucubracions filosòfiques de l'excels Ramon Llull, també, i no poc, va servir per llançar insults i males paraules contra el proïsme, per moure plets i baralles, i per dir grolleries de classe granada. Llavors com avui, la llengua dels alts pensaments podia ser també la llengua dels nostres pecats.

Vénen a tomb, aquestes reflexions, en observar com entre l'allau de gent forastera que cerca redòs i feina a les nostres Illes, i s'esforça per integrar-s'hi, les primeres paraules que sol aprendre ben sovint en el nostre idioma són la flastomia i la frase obscena. El mal és sempre qualche cosa tan profundament arrelada en el nostre interior, que no costa gens —ni que sia en llengua que cal aprendre— treure'l a flor de llavi o a tall de pensament.

L'Església del darrer Concili, amb molta perspicàcia i sentit dels temps d'avui, establí que amb aquesta llengua amb què pecam, dels somnis i del subconscient, ens hi puguem, precisament també, adreçar al Déu de tota santedat i perfecció, amb la pregària pública i col·lectiva; i introduí el parlar vernacle —sense distingir si és oficial o no— en l'ús de la sagrada litúrgia. Com els nostres cosos foren vasos de tenebra i corrupció, i Crist els va refer per a la llum i la vida; com en els nostres cors es congriàren sentiments d'odi i de rancor, i Crist hi va irrompre amb el seu amor i mansuetud; així l'Església, amb l'autoritat de Pere que lliga i deslliga pel voler de Crist, ha establert que la llengua dels nostres pecats sia també la llengua de la nostra lloança i dels nostres càntics, l'instrument de la nostra gratitud, i l'expressió del nostre retorn a la casa del Pare, no solament en el pla individual de cadascú, sinó i amb més motiu encara, en el pla comunitari d'un poble que vol ser elevat a nivell de poble de Déu; puix això és el participar en l'assemblea d'aquesta mateixa Església del Crist.

Per dir-ho en uns altres termes, la llengua de la nostra indigència i pobretat, dels nostres mancaments i curtor, esdevé així la llengua del nostre esplendor i riquesa, del nostre màxim poder i miracle. Amb aquesta llengua que barbollejarem damunt el si de la nostra mare —amb ella fórem

engendrats!—, i amb la qual ens ofenem també els uns als altres, i tots plegats al Creador; amb aquesta mateixa llengua podem consagrar el pa i el vi damunt l'altar perquè es convertesquin en la Victima santa que, alhora que transfigura i eleva els nostres actes humans a una categoria divina, esborra altrament i ens redimeix dels mals amb què l'hem enlletgida.

Em plau de recórrer, per comparació, a unes reflexions genials de Guardini quan exposa la filiació humana del Crist segons la genealogia d'Abraham passant per David i Salomó. Salomó era fill d'una unió de David amb Betsabé, aquella dona que trepitjà l'honor del seu espòs el general Urias. Per les venes, doncs, de Salomó i de tots els seus descendents fins al mateix Crist, corregué la sang empecadada que fou fruit d'un adulteri comès amb tots els agravants. La sang de David i Betsabé en les venes del qui era la mateixa Santedat del Fill de Déu! «Déu introduí en el món del pecat Aquell qui no coneixia la vivència del pecat, de manera que nosaltres, per Ell, entràssim en l'àmbit de la justificació de Déu» (II Cor. 5, 21).

Però la sang del Crist fou vessada en libació i ofrena al Pare, al peu de la creu; i el cos del pecat que Ell assumí hi fou crucificat per sempre més. Crist amb la seva mort i resurrecció ens fa lliures de tota perversitat i ens associa al llinatge de Déu. Aquest és el poder portentós i el miracle que l'Església atorga a la nostra llengua, a aquesta llengua de les nostres brègues i discòrdies multiseulars. Amb els mots d'aquesta llengua nostra de cada dia, de les coses més íntimes i casolanes, usant-los a l'altar de la consagració, podem actualitzar i fer real l'acció redemptora del Crist; podem dur a terme el gran Sagrament del pa i del vi que es tornen Cos i Sang de Déu per esborrar els nostres mals, i, alimentant-nos d'Ells, esdevenir nosaltres un cos amb el seu Cos, germans del Crist i fills, amb el Fill, de Déu.

Si tots els que hem nascut en aquestes Illes, i amb el nostre atavisme sentim també la vella fe cristiana, ens adonàssim prou d'aquestes consideracions, ningú no bandejaria el nostre parlar diari de la relació comunitària amb Déu que ens l'ha donat, sinó més tost amb un profundíssim agraïment l'usariem en la nostra litúrgia per fer-ne instrument de les grans meravelles de Déu vers els homes.

Miquel GAYA

MONTUÏRI
ANY
1357 - 1359

ROBATORIS I BREGUES MEDIEVALS

per Joan MIRALLES I MONTSERRAT

Del segle XIV a Mallorca, que tan bé conservava els costums i el tarannà del viure catalans, ens han pervingut una quantitat de documents esfereïdora, la major part d'ells completament inèdits, que ens deixen entreveure la realitat social dels mallorquins de l'època, talment com si ho vegéssim des d'un forat a través del temps. No em referesc als documents de compra i venda d'ases i muls, tot i tenir molta importància, principalment pels economistes i estudiosos de l'Onomàstica, sinó més aviat a les descripcions de bregues, robatoris, insults, i en general a tots els fets que infringien les lleis de l'època.

La primera cosa que ens sorprèn llegint aquests documents, és el fet de que la gent medieval es barallava molt aviat, cosa molt normal en una època força militaritzada; recordem tota la sèrie de guerres en què es va veure inclòs el rei Pere el Cerimoniós i els seus ascendents, i això no solament a la Corona d'Aragó, sinó dins tot el món conegut. Per altra part el fet que la sang els pujàs a la cresta tan aviat als «europeus» d'aleshores —ja dic que era un fenomen general— va comportar que gairebé tothom anàs armat. Veurem tot seguit com en els documents s'anomenen a cada passa: ballestes, espases, broquers, etc.

Quant a l'estil narratiu dels notaris que transcriuen aquests fets, no pot esser d'un to més bèl·lic i realista, cosa que també era normal a les Cròniques medievals: les de Jaume I, Des-

clot, Muntaner, Pere el Cerimoniós, etc. Es tracta d'una clara influència recíproca entre la vida i la literatura. Un segle més tard, Joanot Martorell ens farà veure també en el seu *Tirant lo Blanc* i les cartes amb Joan de Montpalau aquesta dualitat bivalent de mite i realitat. Un detall realista molt curiós és el fet d'especificar on és ferit el personatge, si a «l'uyll esquerra» o bé «jus la mamella esquerra», indicant també si hi ha hagut o no «escampament de sang» durant la brega.

Caldria mirar si aquests llibres de judicis abunden en els arxius mallorquins per tal de fer-ne un estudi global i una edició, encara que només fos selectiva, cosa que seria molt profitosa per als lingüistes, ja que de fet s'ha estudiat poc la morfosintaxi mallorquina medieval. Els historiadors i economistes també podrien trobar un ric filó per a escorcollar la societat mallorquina de la Baixa Edat Mitjana.

He procurat que la transcripció sigui més aviat paleogràfica, és a dir, respectant la grafia original dels manuscrits. Les abreviatures que apareixen en aquests documents les pos en cursiva. Quant a la puntuació i regularització de les majúscules segueix el criteri adoptat —avui ja prou conegut— per a la col·lecció *Els Nostres Clàssics* dirigida per Josep Maria de Casacuberta. Per a una millor intel·ligència dels lectors no iniciats, donam una versió moderna del text al costat mateix de la transcripció de l'original.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Transcripció de l'original

I

XVI die juny anno a nathivitate
domini MCCCLVII

Danunciat fo al senyor en Bernat Palisser,
batle en Muntuyri per lo senyor rey, que dissabta

Versió moderna

I

16 de Juny de l'any 1357

Al senyor Bernat Pellicer, batle de Montuïri
pel senyor Rei, fou denunciat que dissabte anit,

anit en lo canallar desús escrit, a ora del seny o aquen entor, sí ach braga en la villa de Muntuyri, enfra lo discret en Bernat Lorens, regtor en lo dit loch, e.n Micollau Bufí prevera, e.n Guillemó marc, missatja del rector, de una part; e.n Simon Tàpies e.n Guillemó e Fransesch Tàpies, d'e quel fiyls, del dit loch, d'altre part. De la qual brega foren nafrats lo dit Micolau, de colp d'espase per l'esquena, fins escampament de sanch, en Simon Tàpies, de colp de lanssa jus la mamella squera fins escampament de sanch. *Item en Guillemó Tàpies, de colp de lanssa per la mà, fins escampament de sanch. Item en Fransesch Tàpies, de colp de lanssa per l'uyll esquera fins escampament de sanch.*

(Llibre de Provisions 1357-1359. Pàg. 13.)

II

Danunsiat ffo al senyor en Bertomeu Ribes, batlle reyal en Muntuyri, que dimarts a XXVIII del present mes e any desús dit, a ora de vespres o aquen entorn, que.n Bernat Banet de la paròquia de Muntuyri que prèns V garbes de forment, les quals geyan en la era d'en Bernat Sarovira, les quals dites V garbes avien lavades dels cavayllons de la dona Riera, e aposades les avien bax, e après que.l dit Bernat baté lo seu, en lo qual mès e mesclà les dites V garbes. Enhaprés que la dona Riera sí anà en la era volent batre lo seu blat, e atrobà menys les ssues guarbes, e dix: en Bernat Banat! en Bernat Banat! vós m'aveu levades les mies V garbes de forment que jayen per la era, e.l dit Bernat Banet salavòs dix a la dita dona que eylla.n mantia alment e falssa a guise d'albassa [sic] merdose qu.ella era; e noresmenys li dix moltes de villanies molt oreblies [sic] e eniurioses. Encara aquella manassà a farir.

En Bernat Taxidor, de la villa de Muntuyri és jurat interrogat ssobre la demunt dita denunciació, e dix sobre aquella dix sso ssaber: que hahuí dir a la dona Riera, e li dix: en Bernat, anau-ma estendre lo meu forment qí és en la era d'en Rovira que baté'l, eyl dit Bernat sí anà, e stès lo forment e con l'ach estès la dona Riera, s'y hanà,, e con fo a la era eylla li dix: en Bernat! con forment hi guaveu trobat?, eyl dit Bernat li dix que IIII cavayllons e nou garbes entre tot. O mesquina! dix la dita dona, que V cavayllons e II garbes eran!, e salavòs ella dix: en Bernat Banat! vos m'aveu batudes aquestes V garbes qí.m fallen, e aveu-les mesclades ab lo vostro blat!, e salavòs lo dit Banet, tot furosement li dix que.n mentia; ela li dix: non ment, jo, en pagès!, e.l dit Banet encara li dix furosament: sí.n mantiu bé, na bagassa merdose, que mal l'ay [sic] ssou vengude, e sa-

en la data dessusdita, devers toc de la queda, hi hagué una brega en la vila de Montuïri, entre el discret Bernat Llorens, rector del dit lloc, En Nicolau Bufí, prevere, i En Guillemó Marc, missatge del rector, per una part, i per l'altra part en Simó Tàpies i en Guillemó i En Francesc, fills d'En Simó, del dit lloc. De la qual brega foren nafrats En Nicolau, d'un cop d'espasa a l'esquena, fins a escampament de sang, En Simó Tàpies d'un cop de llança sota la mamella esquerra fins a escampament de sang, En Guillemó Tàpies, d'un cop de llança a la mà, fins a escampament de sang, i En Francesc Tàpies d'un cop de llança a l'ull esquerre, fins a escampament de sang.

(L. P. 1357-1359, Pàg. 13)

II

Al senyor Bartomeu Ribes, batlle reial de Montuïri, fou denunciat que dimarts vint-i-quatre del present mes i any, devers hora de vespres, En Bernat Benet de la parròquia de Montuïri prengué cinc garbes de blat, les quals estaven damunt l'era d'En Bernat Sarovira, les quals havien llevat dels cavallons de madona Riera i les havien posades a baix, i després En Bernat baté lo seu i hi mesclà les cinc garbes; i després madona Riera anà a l'era que volia batre el seu blat, se trobà sense les garbes, i digué: Bernat Benet, Bernat Benet! vós m'heu llevat les meves cinc garbes de blat que estaven damunt l'era, i el dit Bernat Benet aleshores li digué que ella mentia àvolment i falsament com a bagassa merdosa que ella era, i endemés li digué moltes vilanies molt horribles i injurioses. Fins i tot amenaçà de ferir-la.

En Bernat Teixidor, de la vila de Montuïri, fou interrogat sobre aquesta denúncia i digué que era ver que va sentir dir a madona Riera: Bernat, anau-me a estendre el meu blat que és a l'era d'En Rovira qui el baté, i En Bernat hi anà, estengué el blat i quan l'hagué estès madona Riera hi anà i quan va esser a l'era li digué: Bernat! quant de blat hi heu trobat? i En Bernat li digué que quatre cavallons i nou garbes, entre tot; oh mesquina! digué, que eren cinc cavallons i dues garbes, i aleshores digué: Bernat Benet, vós m'heu batut aquestes cinc garbes que me falten i les heu mesclades amb el vostre blat!, i aleshores En Benet, tot furiós, li digué que mentia; ella li digué: no dic mentides, pagesot!, i En Benet encara li digué furiosament: sí que en deis de mentides, bagassa merdosa!, que en mal any sou venguda! i aleshores la madona li digué: com

lavòs la dita dona sí li dix: e com que.l meu forment stà prés del vostro, e vos lo m'aveu batut ab lo vostro que no.y a hà nagú blat prés del meu si no vos que aveu batut menys de mi.

En Jordi Ros, grech franch, és jurat interrogat ssobre la demun dita denunciació, e dix ssobre aquella sso saber: que eyl sí era en la era del dit Bernat Rovira que aydava a batre en Pere Batiat, e aquí viu la dita Riera que demanave les garbes de forment al desús dit Banat, eyl dit Banat aquell molt furosement sí dix e cridà bé dues o III vagades: bagassa merdose que maleyt sou vengude! Del forment si l'havia lavat o no aquí no sab res.

En Pere Batiat franch és jurat interrogat dir veritat ssobre la dita denunciació, e dix ssobre aquella ésser ver so que.n lo tastamoni d'en Jordi Ros es contangut; interrogat e con sab, e dix con eyl hi era en la dita era seylla ora, e que.u aúhí mas no.u hauhí sinó I vagade qu.el tocava los àsens ab qua batia per què no.u hahuí sinó I vegade que li cridà: bagassa, e que li manassà. Als no.y sab.

XXVII die jullii

Promeseran en Bernat Pol ffuster e.n Pere Cabrer, ara habitants en la villa de Muntuyri, endosos endecemps e cascú per lo tot; de grat en poder d'esta present cort, ss'obligaren convinens en bona ffa ab la present cort, que tota vegade que per la cort raquests na saran, en poder de la cort tornaran en Bernat Banat mort ho viu ho XXV lliures reyls de manuts E.n per sso ss'obliguen en pur dapòsit e comanda sí mateys e tots lus bens presens e avadors, ranunciant a cort de I die e de III, e a ferma de dret e a payores a X dies, spay d'esí a quatre mesos. E d'equí que [sic] ranunciaren alla ley e franquese de Mallorca, en la qual sa contén que an bans sia destrat [sic] lo principal que la fermansa...

Enaprés que lo dit Bernat Banet, en juy constituyt lo desús dit Bernat Banet eyl qual aquels dits Bernat Pol e Pere Cabrer promet de dan guardar en bans de dan donat, e aprés obligan-sse en totes aqueles hobligacions e spècies en la demun dita obligació expresades.

En Bernat Banat del dit loc delat, jurat interrogat dir veritat ssobre la demun dita denunciació, e dix sobra aquela no ésser ver sso que.n aquella es contangut, que eyl nuyl temps lavàs ne prengué garbes ne blat de la dona Riera ne d'altre. Intorogat e si la dita dona ach contrast ab el en lo dit die e ora per les dites garbes que la dita dona li demanava, eyl dix sí ésser ver que.n lo dit jorn e ora eyl sí ach contrast e noves ab la dita dona ssobre les quals peraules lo dit

que el meu blat està prop del vostre, el m'heu batut juntament amb ell ja que no hi ha altre blat prop del meu sinó el vostre i heu batut sense jo!

En Jordi Ros, esclau grec lliure, fou interrogat sobre la denúncia i digué que sabia això: que ell era a l'era i que ajudava a batre En Pere Batiat, i aquí va veure madona Riera que demanava les garbes de blat an En Benet, i aquest molt furiós digué i cridà ben bé dues o tres vegades: bagassa merdosa! que en mal any sou venguda! Del blat, si n'ha llevat o no, no en sap res.

En Pere Batiat, esclau lliure, fou interrogat sobre la denúncia i digué que era ver el que digué En Jordi Ros. Interrogat i com ho sap, digué que perquè ell era a l'era en aquella hora, i que ho va sentir però només una vegada que ell tocava else ases [dirigia els ases damunt l'era] i degut a això no ho va sentir més que una vegada que li cridà: bagassa! i que l'amenaçà. Altra cosa no en sap.

27 de Juliol

En Bernat Pol fuster i En Pere Cabrer, ara habitants de la vila de Montuïri, prometeren tots dos plegats i cadascú pel seu lloc, davant aquesta cort que sempre que se'n faran requestes, tornaran a la cort En Bernat Benet mort o viu o vint-i-cinc lliures reials de menuts. S'obliguen a si mateixos i tots llurs béns presents i futurs, renunciant a cort d'un dia i de tres, a ferma de dret i a penyores a deu dies, espai d'ací a quatre mesos, i que renunciien a la llei i franquesa de Mallorca, en la qual se conté que abans sia obligat el principal que la fermaça.

En Bernat Benet promet guardar de dany En Bernat Pol i En Pere Cabrer i es compromet a totes les obligacions expressades.

En Bernat Benet, acusat de la vila de Montuïri, interrogat per dir veritat digué que no era ver el que es digué en la denúncia i que ell mai no prengué garbes ni blat a madona Riera ni a cap altre. Interrogat si aquesta tengué paraules amb ell en aquella hora i dia a causa de les garbes, digué que era ver que en aquell dia i hora tengué paraules amb aquella dona, i degut a això En Bernat se va empipar molt i li cridà que com

Bernat essen mugut de ffallonía irosement cridà e dix a la dita dona, con eyla li deya qu.él li avia levades les garbes enblades qu.ella que.n mentia axí con a vil bagassa qu.ella era, e après li dix dues vagades per què als no li feu ne li dix, ne als no.y sab. Post hec XXVII die mensis novembris anno predicto, venerabilis Miquel de Gerba domicellus vicarius forensium, visis denuntiatis supra contra dictum Bernardum Baneti et super eisdem, habito consilio cum discreto Antonio de Raxio [o Rooxio] eius asesori, absolvit illum appellacionis juxta franquesiam Maioricarum.

(Llibre de Provisions 1357-1359, Pàgs. 23-24)

III

XVI die sseptembri anno a nathivitate domini MCCCLVIII.

En Xanxireyl Batiat nagra, catiu d'en Poli Brondo, dallat jurat intorogat sobre la demun dita denunciació dir veritat. E dix esser ver que dichmanja, die anno predicto a ora de posta de ssol o aquest entorn, eyl sí era pertit de case son sseyor anant als bous per abeurar e con fo al prat mès-ssa en cor d'anar en la villa de Muntuyri per damanar a la dona Pujalta una sua guonella la qual laxade ey havia, e con fo al cantó de les vinyes d'en pug e d'en Muntaner aquí encontrà en Barbavayre grech, catiu de la dona Puigdorffilla, lo qual dit grech li dix: digues Xinxirel! perquè as tu nafrat ne farit lo catiu de la dona Franssescha Arnaull, e.l dit Xinxirel li dixera: jo no l.e nafrat ne farit sino que li e prese l'agullade que lixare [sic] e salvòs que lo dit Barbavayra [sic] aquel prenguera per lo cabès e aquel donà del pug per lo cab, e salvòs lo dit Xanxireyl aquel près per los cabeyls e gità'l en tera e dementre casech aquel dit grech sí donara de la cara en .l. pera, e salvòs sa nafrà lo dit Barbavayre sobre l'ull. Als diu qua no.y ssab. Damat [sic] si o viu alcuna perssone dementre eyls sa baralaven e dix que no sino —l— om mas no sab qui s'és.

Promès en Poli Brondo, ciutadà de Mallorca, e de grat en poder d'esta present cort ss'obliga, conivent en bona ffa ab la present cort, que tota vegade que per la cor raquest na ssarà en poder d'esta present cort tornarà en Xanxirel batiat, catiu sseu, mort o viu, ho cent lliures reials de manuts. E assò promet lo dit Poli atendra e acomplir en pana de totes macions. E d'aquí que.s n'obliga en pur depòsit e comanda sí mateix e tots sos bens presens e avadós. E generalment que renuncia a cort de —I— die e de III, e a ferma de dret e a donament de panyora a X dies, spay de ssity a quatre meses, e de convinenssa que ranuncia a dret e a for de ssa juradichsió e previlligi e sosmès-ssa fer dret en poder d'esta present cort.

(Llibre de Provisions, 1357-1359. Pàgs. 33-34)

ella deia que ell havia pres les garbes, que ella mentia com a vil bagassa que era, i després li ho repetí dues vegades, però no li digué ni va fer res més. Altra cosa no en sap. Després d'això el 27 de novembre de l'any abans dit el venerable Miquel de Jorba [o Gerba?] donzell veguer dels de fora, vistes les denúncies contra el dit Bernat Benet i sobre les mateixes, havent tengut consell amb el discret Antoni de Raxio [?], el seu assessor, absolgué aquell de l'apel·lació d'acord amb les franqueses de Mallorca.

(Del L. P. 1357-59, pàgs. 23-24)

III

16 de Setembre de l'any 1358

En Xanxirell, esclau negre batiat, catiu d'En Poli [?] Brondo, acusat, interrogat perquè digués veritat en aquesta denúncia. Digué que era ver que diumenge, en el dia i any predit, devers posta de sol, ell se'n era anat de casa del seu senyor per abeurar els bous i quan va esser al prat va pensar d'anar a la vila de Montuiri per demanar a madona Pujalta una gonella seva que li havia deixat, i quan va esser en el cantó de les vinyes d'En Puig i d'En Muntaner aquí es trobà amb En Barbavaira, esclau grec, catiu de madona Puigdorffila el qual li digué; digues, Xanxirell! per què has ferit l'esclau de madona Francesca Arnaull, i el dit Xanxirell li digué: jo no l'he ferit sinó que li he pres l'agullada [instrument per picar els bous] que li havia deixat, i aleshores En Xanxirell l'agafà pels cabells i el va tirar en terra, i quan va caure aquest grec va pegar amb la cara a una pedra i En Barbavaira es ferí l'ull. Altra cosa diu que no en sap. Demanat si ho va veure qualque altra persona mentre es barallaven i digué que ningú més que un home però no sap qui és.

En Poli Brondo, ciutadà de Mallorca, prometé en aquesta cort que tota vegada se'n farà requesta tornarà En Xanxirell, catiu seu, mort o viu o cent lliures reials de menuts. I això promet complir En Poli en pena de totes messions i s'obliga en pur depòsit i comanda a si mateix i tots els seus béns presents i futurs, i renuncia a la cort d'un dia i de tres, i renuncia a ferma de dret i a donament de penyora a deu dies, espai de termini [?] a quatre mesos, i renuncia al dret i al fur de la jurisdicció i privilegi i se sotmet a fer dret en poder d'aquesta cort.

(Del L. P. 1357-1359. Pàgs. 33-34)

alba clara i aigua viva dins

per Gabriel LLOMPART

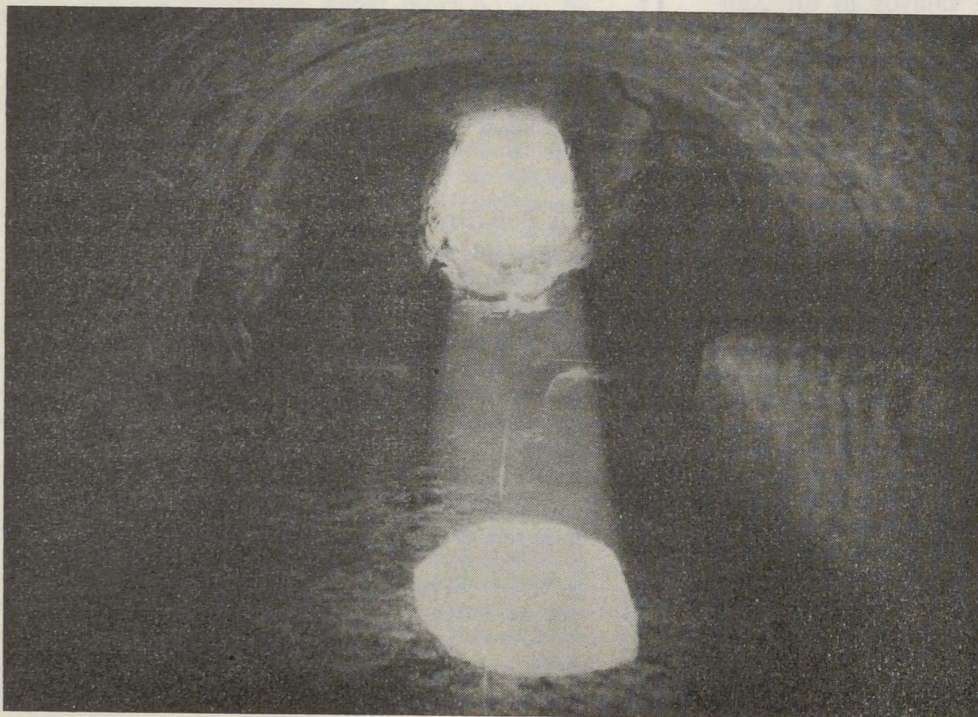
Tots aquells mallorquins —i són molts— que han entrat dins una qualsevol de les moltes coves prehistòriques que s'obren entre les penyes de la serra o acliquen l'ull amb pipelles de marès baix la lluminositat de la marina, s'han preguntat qualque vegada a sí mateixos: —Però què en sabem de la vida i els miracles d'aquells avantpassats nostros que gastaren llurs fatigues perforant aquest pedreny?...

Des de fa uns quants anys, pocs encara, comencen a esser donades unes respostes més o menys prudentes, a la curiositat incitant de tots aquells que enfonsen la seva mirada dins el passat més llunyà de la nostra Illa.

La tasca és feixuga. Primer ha estat necessari bastir un mapa arqueològic de Mallorca. Aquí ha fet bona feina En Josep Mascaró Passarius senyalant les estacions prehistòriques. Després s'ha recollit amb cura tot quant, regular, bo i millor, s'havia escrit sobre els primers capítols de la història de l'home a les Balears. Aquí pens que la tasca que me vaig imposar als meus desset anys ha

estat i serà encara de positiva utilitat als investigadors presents i als que estan per arribar. Però sobre tot aquí hem d'anomenar una sèrie de subjectes que varen agafar pic i pala —sabent bé com s'havia de manetjar— i varen fer qualque cosa més que excavacions en els textos, com els vaig fer jo, o prospeccions de superfície com ha fetes aquell milà d'ulls ferrenys que es En Mascaró. Aquí hem de anomenar En Pep Colominas, En Lluís Amorós, En Bartomeu Ensenyat, En Guillem Rosselló Bordoy, principalment. La prehistòria no es fa dins les biblioteques, ni es fa dant voltes als monuments sinó desentranyant-los, escurant els seus aixovars. Això es el que han fet aquests benemèrits arqueòlegs nostros dels quals esperam encara per ventura més del que alguns d'ells creuen que poden fer.

I en aquest moment en què començam a sebre en línies generals per on hem de tirar si volem aclarir qualque cosa sobre les primeres petjades de l'Adam mallorquí vet aquí que ha aparegut un llibre important reunint el material, fent la geografia aqueològica

Cova de S'Homonet. Portal de la cambra vista des de l'interior (Foto: Mascaró).

LAMINA XXIII del llibre del P. Veny.

les coves prehistòriques de Mallorca

Cova de la Cala de Sant Vicenç. Detall de l'avant-cambra amb un solc davant del portell.

(LAMINA XXXIII del llibre del P. Veny)

cultural i entreteixint en un intent de síntesis les primeres anades i vengudes de les poblacions més primitives de l'habitat mallorquí.

Dins la prehistòria de Mallorca se poden considerar dues èpoques principals, com les dues cares del Janus mallorquí, enigmàtiques encara totes dues. La més acostada a nosaltres és l'època dels talaiots. Se tracta d'una civilització de fons megalític, típica pels seus enormes poblats de grans lloses en forma de torres de defensa o atalaies. Aquesta civilització s'anomena talaiòtica i s'estén des del 1200 abans de JC fins a l'ocupació romana, alcançant un apogeu notable en temps de les guerres púniques en contacte amb Cartago, l'Anglaterra de l'any 500 abans de JC.

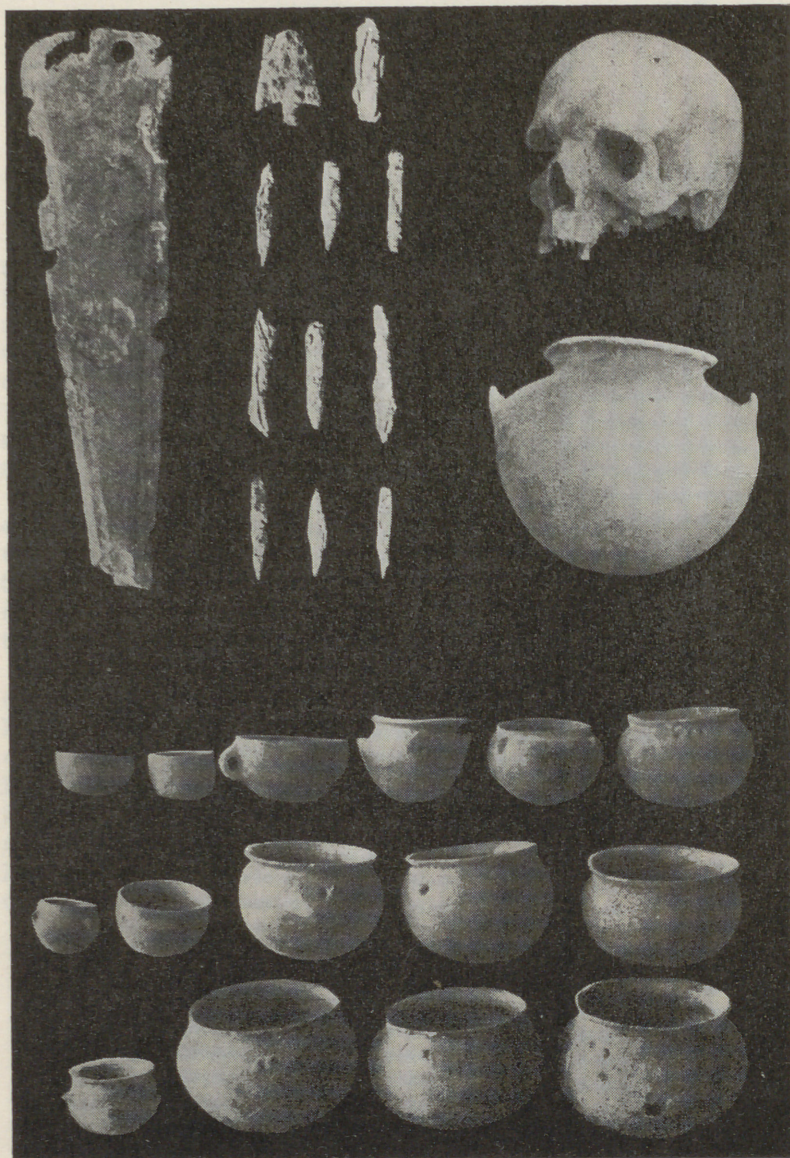
El llibre de que parlem aquí no s'ocupa d'aquest període. Sinó de l'anterior, més curiós perquè és més antic, i que s'estén abans del 1200 abans de JC i tirant cap al 2000 aproximadament. Els segles que aquí citam comprenen la cultura que deim de les coves, perquè són precisament coves naturals i artificials, excavades dins el marès, les deixes més típiques de les gents primitives que

les varen desenvolupar.

L'autor del llibre, presentat com a tesi doctoral a la Universitat de Madrid, es el P. Cristòfor Veny M. SS. CC., home madurat amb contacte amb les fonts vives de l'arqueologia de l'Illa i que, de tant de furgar en l'interior de les nostres coves, ha trobat brols d'aigua viva i, a força d'acostumar els ulls a la fosca pregona, pot esser-nos guia segura per ensenyar-nos l'alba clara en lo més endins dels nostres cimals prehistòricament habitats.

El treball del P. Veny, titulat **Las cuevas sepulcrales del Bronce Antiguo de Mallorca** (429 pàgs.+231 figs.+65 làms.) és una obra cenyidament científica, la qual no basta presentar, sinó que cal ponderar a fi que el profà —que té dret a preguntar— sàpiga que avui també té dret a que els medis informatius l'informin com deuen en ordre a presentar a l'opinió pública dia darrera dia l'estat real de la problemàtica. No és possible avui ja en aquest i en algun altre punt de la nostra prehistòria i història antiga parlar prescindint del que ja s'ha aclarit. La ciència pro-

alba clara i aigua viva...

Mostres de bronze, ceràmica i crani trepanat de la cova de Son Mulet.

(LAMINA IX del llibre del P. Veny).

gressa. És absurd sentir i llegir el que es sent i es llegeix després del que s'ha publicat. I no ens referim als guies de turisme. Hi ha encara gent més obligada a sebre de que va...

L'obra del P. Veny té caracter de «corpus». Això vol dir que es un obra complexa, en la qual se troben enumerades totes les estacions arqueològiques i les troballes que s'hi han fetes sovint amb els plànols, les fotografies i els dibuixos pertanyents als llocs i a les coses. Un «corpus» es una espècie de museuet de cel·lulosa. Perquè no precisa anar a veure les peces al museu ja que solen estar ben dibuixades i fotografades en l'obra. Aquesta resulta per tant, en

bona lògica, pesada pel profà (pesa uns quans quilògrams) i cara per a moltes bosses (1.200 ptes.). A pesar d'això, és insubstituïble i les nostres biblioteques públiques dels pobles l'hauran de comprar si volen poder constatar a les preguntes dels que volen sebre de la vida i les obres dels primers pares de la pàtria de la respectiva població.

L'obra pot parèixer seca al profà. L'Edat del Bronzo antic a Mallorca fins al present no ens ha donat troballes d'interès com serien les piragües neolítiques del Centre d'Europa o les trampes de fusta de les turberes alemanyes o els cadàvers humans anglesos, dels estòmacs dels quals degudament analitzats

hem aclarit el regim alimentici de les gents contemporànies dels primers mallorquins. Ni tant sols la nostra Edat del Bronzo ens ha donat com l'Edat del Ferro uns braus de Costitz, una sèrie d'estàtues de déus o exvots dels **Mars baliaricus** o unes tombes de fusta com apareguen a Petra.

El Bronzo antic mallorquí es hermètic: no vol afliuixar. Vet aquí la paciència que ha hagut de tenir el P. Veny —que també ha estat excavador i sap com ha de tractar el malalt— per aconseguir fer parlar una mica aquelles ceràmiques, aquells punxons de metall, aquells botons d'os...

¿I què ha conseguit fer-li dir?... Com a conclusió de l'obra el P. Veny, després d'estudiar acuradament tot aquell material de que hem parlat, ha intentat una panoràmica de la cultura de les coves que volem resumir.

La cultura de les coves comença certament amb una sèrie de coves naturals aprofitades pels conquistadors mediterranis i probablement amb algunes artificials. Empraven ceràmica incisa i bells guinavets de sílex. Estacions típiques són la cova de Son Torrella (Serra Nord) i la cova dels Bous (Santuèri, Felanitx). Es daten entre el 2000 i el 1800 abans de JC.

Una segona fase comprèn altrament coves naturals però també artificials cavades en el marès amb corredor d'entrada i cambra ovalada. Exemple clàssic la de Son Sunyer IX (Pla de Ciutat). El material que aquí es treu és ceràmica incisa, peces atípiques de sílex, guinavets i punxons de metall. L'autor col·loca aquesta cultura entre el 1800 i el 1600 abans de JC.

El període d'apogeu de les coves mallor-

quines, l'autor el situa a continuació entre el 1600 i el 1200 abans de JC. La majoria de les coves excavades en el marès que tots coneixem, solen pertènixer a aquest temps amb el seus corredors allargats, les sales també llargarudes amb bancs laterals i ninxos dins les parets. Aquestes coves funeràries mallorquines es presenten ben sovint en grups formant vertaderes necròpolis com les de Son Sunyer, Sa Mola (Felanitx), Son Toni Amer (Carpos), Cala Sant Vicenç (Pollença). El P. Veny divideix aquest període en tres menors a base d'urgir els detalls tipològics. L'aixovar d'aquestes tombes, puix tombes són totes elles, consisteix en punxons, punyals triangulars i puntes de fletxa, a més de la ceràmica que ja no es incisa sinó llisa.

Quan un llegeix aquestes resultats, concisos, pot quedar extranyat. Però si un coneix la complicació de la geografia arqueològica i la confusió dels materials, ultra de les poquíssimes coves que s'han trobat intocades per l'excavació, un queda acontemptat per lo precisos.

Aquest llibre més que res és una fita, ferma, clara. Vet aquí lo que sabem: tot contat fil per randa. A partir d'aquesta fita diguem: ara va debò. Es precis treballar.

Aquesta obra científica és una penyora de la vàlua dels nostres investigadors. Per ara tenim poc. Però comença a esser bo. L'autor dedica l'obra als pares piadosos que li daren exemple de constància i serietat. Quedam sense sebre quins pares foren aquests. Ell ho sap i basta. El fet és que, de moment, ell ens dóna amb aquesta obra també un exemple així. Esperem que hi haja qui el segueca. Bona falta ens fa.

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

Un inèdit de Gabriel Cortès

Gabriel Cortès morí el 3 de febrer de 1967. El 20 de desembre abans pronuncià la conferència que avui publicam. Gràcies a la sol·licitud de la seva vídua, que guarda com en un santuari tots els seus records personals, n'hem pogut haver les quartilles que deixà encara fresques.

En el pròleg que encapçala la seva novel·la pòstuma «Pel camí del vent», Josep Maria Llompart acaba el seu judici crític amb aquesta evocació: «Poques setmanes abans [de morir] havia pronunciat una conferència magnífica a l'«Aula de Teatre», en presència d'un públic jove, exigent i rebel, que s'hagué de retre davant l'autoritat i la paraula ponderada, llunyana però profunda, del vell home de lletres. Va ser el seu darrer treball i, ben segur, el més autèntic triomf de la seva carrera».

LLUC vol retre, amb aquesta publicació, un degut homenatge a la seva memòria.

el teatre

Dins el cicle organitzat per aquesta Aula de Teatre, m'heu comanat la tasca de parlar-vos del teatre costumista mallorquí, referit especialment al que féu les delícies dels nostres avis durant el darrer terç del segle XIX i començament de l'actual.

En realitat tinc poc camp per córrer. Pocs autors m'han d'ocupar l'atenció —Pere d'Alcàntara Penya i Bartomeu Ferrà— i alguns epígons seus, déus menors als quals en alguns moments no els mancà la gràcia popular, pròpia del gènere.

Per situar en el seu lloc aquest teatre on s'hi reflexaven figures i costums d'aquella bona gent, cal que ens situem a l'època, des del 1870 als principis del segle que ara correm, o sia durant el temps iniciat per la «Gloriosa», amb l'exili de la reina «pechugona y castiza» i el rei Amadeu, la Primera República de Figueres i Castellar, la darrera guerra carlista, la Restauració i la Regència, acabant, de mala manera, amb l'hecatombe del 98.

Malgrat tot això, Mallorca seguia igual, mig endormiscada, amb febles commocions polítiques com el famós «grito» de 1868 que Miquel dels Sants Oliver evocà meravellosament, i innovacions gairebé de física recreativa, com el Gas o el «carril» d'Inca. Poc alterava tot això la quietud de la nostra Illa; sols les greus epidèmies que sovintejaven, posaven un clima tràgic en la societat d'aquell temps.

Si l'alteració de la tranquil·litat sols obeïa a fets diriem físics —el perill de perdre la vida—, bo és de deduir que les tasques intel·lectuals, amb poques però glorioses excepcions, no tenien gaire influència en l'esperit col·lectiu.

Des de les escenes de la Guerra de la Independència i els canvis d'absolutisme a constitució i de constitució a absolutisme, amb la crema de carrosses del ministre Soler o dels partidaris seus, l'enderrocament de Sant Domingo, i les desfilades de milicians i les faccions carlistes de Campos o de Manacor amb la famosa «llorençada», la nostra història insular tengué la fador burgesa pròpia del nostre clima.

Sols el triumvirat Quadrado-Aguiló-Montis amb LA PALMA havia de tirar la primera pedra en el safareig del món intel·lectual de l'Illa que ni tant sols recordava els generosos esforços de

mallorquí de la Renaixença

Los Amigos del País ni la tertúlia ben intencionada de Bonaventura Serra.

Després de LA PALMA es revelaria tot un món poètic, limitat si voleu, romàntic a lo Walter Scott, però ben capaç de posar els fonaments d'un magnífic edifici futur.

La Poesia nostrada —Marian Aguiló, Pons i Gallarza, Obrador, Tomàs Forteza, Picó i Campamar— havia de prendre esponera: uns poetes amb un sentit personal, més obert, més autèntic, i altres arrossegant encara el «floralisme» consuetudinari. Més envant Costa i Alcover, Miquel dels Sants Oliver i d'altres bastirien el casal poètic mallorquí amb una inspiració tan potent que marcaria escola i influïria en les lletres de la Catalunya estricta.

En la naixença —o renaixença— d'una Literatura sempre es marca un procés ben definit: es comença per la poesia i es segueix per la prosa i el teatre, conseqüència de la copada efectiva, plàstica, de les passions. Primer fou Homer, després els tràgics; a Castella primer fou el Romanero, més tard, en ple segle d'or, Calderón i Lope, Rueda i Tirso de Molina, i la prosa de Fray Luís, i el costumisme —excels costumisme— del Quixot.

A Catalunya sorgí Guimerà com una fruita excelsa de l'hort de les lletres. Abans, el costumisme al teatre havia començat per les «gata-des» de Robrenyo —a voltes molt grolleres— i les obres de Pitarrà, teatre del «català que ara es parla», amb l'excepció molieresca de *L'Apotecari d'Olot* i el costumisme més elevat i fi de *Les joies de la Roser*.

A Mallorca, ni això. Havíem d'arribar a Penya i a Ferrà per trobar-hi algunes mostres reeixides d'un teatre casolà, no per això menys estimable. De teatre —comèdia o drama— no hi hagué res que valgués la pena. L'exemple de Guimerà, no havia de despertar vocacions.

No sabem si aquest fenomen estrany obeí a manca d'afició i de condicions, o al desconeixement d'aquella magnífica realitat que Guimerà havia encetat ja en 1877 amb la seva tragèdia *Gala Placidia*, i havia de coronar amb *Maria Rosa* i *Terra baixa*. La nostra societat encara s'hauria escarrufat sentint la nostra llengua dalt l'escenari del «Principal». Sembla que tothom pensava —i en dir tothom en referesc a «un público municipal y espeso» —que calia el castellà per poder expressar amors, odis o qualsevulla altra

casta de passions sobretot damunt les taules de «nuestro primer coliseo». Echegaray triomfava amb els seus pinyols, Sellés amb les seves diatribes, Camprodón amb *Flor de un día*.

¿Qui havia de sospitar la possibilitat que un actor pogués expressar pensaments elevats o imprecisar al seu interlocutor amb la llengua d'anar per casa? Fins a llavors la nostra genteta sols havia sentit el mallorquí amb les grolleries d'*En Llorenç mal casadís*.

D'altra banda, la música italiana fou l'admiració de grans i petits. Adhuc el barber Armando, el famós personatge de *L'hostal de la Bolla* de N'Oliver, cantava allò de l'*Addio dal passato!* de *La Traviata*, i Mercadante, a la Seu, s'enfilava fins a les bòvedes com un «ertzats» de Vitoria o Palestrina.

Semblava que no hi havia res a fer. *El Trovador* de García Gutiérrez amb música de Verdi era el «desideratum». Una ària de *I Puritani* cantada al saló de ball del «Círculo» per la senyoreta A. o de la *Sonambula* pel tenor B. feien plorar les cariàtides de guix.

Per això, tot allò autèntic nostre, arrelat en l'ànima del poble, havia de començar per pujar l'escala a poc a poc, posant-se a l'abast popular, amb una deformació o caricatura de costums i conflictes menestrals o de la classe de «mossons», com una derivació de les poesies satíriques on la gent es reia d'ella mateixa contemplant-se dins el mirall del *sainet*, de la peça sense pretensions transcendents. Potser la recordança de don Ramón de la Cruz o del susdit Pitarrà havia d'influir en aquesta decisió. El camí engolat de *La Campana de la Almudaina* era una mica extern malgrat aquell «in situ» d'una Almudaina convencional amb Centelles, la Reina Constança i el malhaurat Jaume IV.

Volviendo de la partida
de caza de Son Homar,
por esta sierra escabrosa,
henchida de gozo el alma,
bajábamos hacia Palma,
camino de Valldemossa.

Per cert —i perdonau-me aquesta digressió— que *La Campana* fou estrenada a Madrid l'any 1859 per Valero i Teodora Lamadrid, i poc temps després Frederic Soler, a Barcelona, estrenà la

seva paròdia *L'esquella de la torratxa*, amb el seu estil peculiar, posant en solfa els pinyols i tot allò de l'obra d'En Palou i Coll.

Per desembefar-nos una mica, comparem el mateix fragment de la versió original i en la paròdia, en la qual els personatges històrics són substituïts pel batlle Comelles, la Paula, viuda d'En Cirera i el seu fill Jaumet.

Vet aquí el fragment de *La Campana*:

CONSTANZA

Prende a Isabel, Tornamira,
y si da una vibración
la campana de Palacio,
hunde, sin piedad ni espacio,
su acero en su corazón.

CENTELLAS

Basta!

CONSTANZA

Es tarde, toca, toca!

CENTELLAS

Compasión!

CONSTANZA

No quieres? No?
Pues bien, tocaréla yo.

CENTELLAS

Aparta, pecho de roca!

CONSTANZA

La cuerda he cogido ya!
Quiet! Si a tirar acierto,
de tu hija el cuerpo yerto
por el suelo rodará.

CENTELLAS

Oh!

CONSTANZA

Tu ruego a Dios envía
con presteza sobrehumana,
que es el son de esta campana
el toque de su agonía!

Ara vegem el mateix fragment en la paròdia pitarresca:

—Toni, agafa la Riteta,
i si sentissis tocar
l'esquella de la torratxa,
ves-te'n amb en Mala Fatxa
i tireu-la al pou d'En Pla.

—Basta!

— Vaja, toca, toca!

—Tingueu llàstima!

— Que no?

Doncs bé, la tocaré jo!
La corda he agafat ja.

Si, mentre no l'amolli,
prega agenollat per ella,
que si sona aquesta esquella,
ja pots dir que ha begut oli!

Un crític madrileny digué de la famosa *Campana* que estaria bé si estàs escrita en castellà. Quin desengany pel Notari Palou i Coll! Ell que s'havia esforçat tant en escriure «en la sonora lengua de Cervantes!» La gent d'aquell temps, a Madrid i a Mallorca, es commogué amb els esgarips de la Reina i el so fatídic de la campana del palau. I ara l'actual restauració del Palau dels nostres reis ens recorda la convencionalitat d'aquella obra; el notari-autor ajustà la seva producció als mòduls estranys.

Els nostres «saineters» havien de cercar l'ànima popular, com els madrilenys, fatigats de drames romàntics, havien de delitar-se amb les estampes de «chulos» i «manolas» en els escenaris típics de «Cuchilleros» o «Lavapies». I els barcelonins amb els tipus que els feien riure perquè eren caricaturitzats i deformats, com ells mateixos. Més envant, la Barcelona de la Restauració havia de veure's en *El senyor Esteve* rus-sinyolenc.

Si el nostre incipient teatre no podia pujar a les taules del «Principal», s'hagué de refugiar en la intimitat llòbrega i una mica improvisada, d'uns teatrets de societats recreatives, «Sa Paia» (Assistència Palmesana), «La Protectora», «Mar y Tierra», el local «catalinero», veinat del Jonquet, la sala dels sabaters de la placeta de Tagamanent, i sobretot el «Call», el salonet del Cercle d'Obrers Catòlics foren els proscenis des d'on veieren la llum primera de les bateries de «quinquè», aquells sainets que feren les delícies dels nostres avis i besavis. No cal dir que el teló de boca solia esser pintat per qualsevol menestral de l'art, els decorats de paper i els mobles duits dels domicilis dels actors o de qualsevol conegut.

Encara record aquell «teatrino» del «Call», instal·lat al pis de la casa núm. 6 del carrer de Fortuny, amb unes butaques de fusta blanca i unes llotges que semblaven galliners. La casa, antiga casa pairal de la família Villalonga, tenia un pati amb una bella arcada gòtica, amb capitells que sols Déu sap on paren, una escala de marès, i sobre el portal del carrer, graciosament adintel·lat, i gravat en la pedra superior amb nobles lletres es llegia el nom del primer propietari o restaurador de la casa: Priam de Villalonga, recordança dels temps renaixentistes —probablement del segle XVI— quan s'usà posar noms de traça hel·lènica als infants: Priam, Teseu, Marc Antoni, etc.

Doncs bé, en un escenari petit i incòmode, esquitat com un niu, foren estrenades moltes de les obres d'En Peña i representades també les d'En Ferrà. Obretes de costums de la ciutat, amb

alguns tipus pagesos incrustats. Eren unes representacions gairebé familiars —els socis formaven una autèntica família— d'èxit sempre segur.

A «Sa Paia» i a «La Protectora», amb uns locals una mica més amples i adients, el teatret del «Racó» de la plaça Major que funcionà fins a darreries de segle, i on els afectats del «bel canto» també hi havien representat òperes de Bellini i Donizetti, i al mariner saló de «Mar y Tierra», també es posaren en escena aquells sainets, juntament amb «zarzuelas» o peces còmiques de Ramos Carrión i Vital Aza: *El cabo primero*, *Gigantes y cabezudos*, *Los sobrinos del Capitán Grand*, o *La Rebotica*, *El Padrón Municipal* o *El señor Gobernador*. Els actors més notables que promiscuaven el vernacle i el «género chico» foren donya Joana Bonnin, excel·lent característica sota el bon actor i Mestre Xesc Forteza, avi d'En Francesc Forteza actual, home d'una vocació o aptitud especialíssimes pel Teatre, que tant li era —i ho feia sempre bé— representar *Don Alvaro o la Fuerza del Sino*, com *Els calçons de Mestre Lluc*. Molts de nosaltres encara l'hem pogut conèixer admirant la seva intuïció teatral. A voltes m'aturava a l'obrador que tenia al carrer dels Oms —mestre Xesc era un bon torner— per sentir-li parlar de coses de teatre. Tenia entrada franca al Principal i es solia seure a la primera fila de butaques. Tenia un agudíssim sentit crític. Al cel sia aquell bon home, vertader arxiu vivent de la nostra petita història teatral.

Aquella col·lecció de «sainets» o peces curtes, còmiques sempre, fou encetada per don Pere d'Alcàntara Penya i Nicolau, l'any 1865 amb *El cordó de la vila*, escrita i representada amb motiu de la famosa pesta del mateix any. Don Pere, home patriarcal que no perdia el bon humor mai, aprofità aquella trista ocasió per satiritzar, fent riure a l'ensem, els egoïsmes i les injustícies produïts per aquell clima de pànic que arrossegava els ciutadans a la ruralia i que aquesta rebutjava per por del funest contagi. Més tard —l'any 70— va escriure *La Pesta Grogga*, mentre don Bartomeu Ferrà, des del seu exili de Son Rapinya trametia a don Tomàs Forteza, resident a Santa Maria del Camí, una tirada de versos plens d'humor.

Aquells primers intents teatrals foren segurament conseqüència obligada dels versos satírics que venien publicant els autors especialment en *L'IGNORANCIA*, reunits després en *El Mosaico* d'En Penya, i *Coses nostres* d'En Ferrà.

Recordem del primer *Una criada per qui no en té* dialogada com un esbós de teatre; *Un carriler*, *La gent del còlera* —«leit motiv» del susdit *El cordó de la Vila*—, *El Patró*, *el Pi*, etc.

D'altra banda don Bartomeu Ferrà també conrà aquest gènere pel qual no tothom servia.

En Ferrà era més mordaç encara que no tant com el Gabriel Maura dels *Aigoforts*.

D'aquestes estampes n'havien de sortir per força «sainets» i entremesos. Així n'haurien pogut sortir també dels *Aigoforts* o de *L'hostal de la Bolla* de N'Oliver. D'aquesta narració, fa ja alguns anys, en vaig voler fer una versió escènica que s'estrenà al Principal, per cert amb no gaire èxit, segurament perquè l'intent fou superior a les meves forces; potser també el públic no va entrar a dins l'ambient romàntic, passat ja a la història.

D'En Pere d'Alcàntara Penya hem d'esmentar les peces *El cordó de la vila*, al qual ja hem fet referència; *El criat nou* estrenat l'any 1892, i *Mestre Fornari*. Abans, com hem dit, havia estrenat *La pesta groga* i *Por no entendrese*.

En totes elles l'autor demostrà el seu caire humorístic, amable sempre, inèdit pel públic d'aleshores que no havia tengut ocasió de contemplar-se dalt el prosceni tal com era, els seus defectes, i —¿per què no dir-ho?— les seves virtuts.

L'obra més representada fou *Un criat nou*. Llavors, com temps després, el pagès incult, analfabet, constituïa el motiu més remarcable de comicitat. Don Fausto, el misser jove, pren un criat nou, un missatge de La Calobra —no podia escollir l'autor un lloc més arraconat— i el fa actuar dins un ambient novell que desconeixia per complet. Els recursos escènics aleshores eren nous —ara naturalment ja no ho són—, i la topada entre cert refinament dels costums ciutadans i la rusticitat pagesa i una mica salvatge, dóna lloc a unes situacions còmiques que els espectadors acolliren amb grans rialles. L'argument és molt simple. Llegiu, com a exemple, el diàleg entre dos homes, de l'escena primera.

Aquest diàleg, com haureu pogut veure, és fresc, amb acudits graciosos. I té una mallorquinat autèntica, ben bé de l'agre de la terra. Adhuc hi ha un fons de poesia, ingènua si voleu, en la relació dels estels que En Tià ha contemplat en les nits serenes i profundes de «La Calobra». Guardant les distàncies ¿no us fa pensar en Maragall i el seu *Elogi de la Paraula*, quan sent el pastor pirinenc parlar de *Lis esteles*? ¿I el Manelic d'En Guimerà quan evoca la seva terra alta? ¿I àdhuc a Daudet en una de les seves narracions?

En Penya, malgrat la seva auto-limitació, era un poeta de debò. Recordem *La colcada* i *El Pastor de Son Manenta*.

Sols la veritat valenta
ha de tenir a tes gloses
sant empriu.

Pastoret de Son Manenta
per no morir-te de lenta,
canta i riu.

I així, cantant i rient, a voltes amb llàgrimes als ulls, don Pere d'Alcàntara Peña, home bo a carta cabal, escriptor, poeta, autor teatral, micer, sobrestant d'Obres Públiques, dibuixant, geòleg i astrònom, home polifacètic, traspassà l'any 1906, deixant un alt exemple de bonhomia i de vida feïnera i sempre il·lusionada, plena d'anècdotes i d'acudits graciosos.

Era pare de família nombrosa, i una vegada, després d'haver mostrat a un visitant la seva llocada, entrà el caganius de la casa.

—I aquest que també és Peña? —demanà el visitant.

—Si, senyor, moltes sabates —li contestà don Pere.

Don Bartomeu Ferrà i Gelabert, pare de l'exquisit poeta Miquel i del bon pintor Tomeu, digué de les seves obres «que a totes hi ha la veritat i una lliçoneta darrera les sortides que fan riure».

En Joan Pons i Marquès, en el seu pròleg a les obres *Proses i poesies i Coses nostres* d'En Ferrà, ha dit amb molt d'encert: «Són la temptativa més seriosa d'aclimatació del sainet al nostre dialecte, i que estan plenes d'escenes definitivament assolides. Elles signifiquen, endemés, la completa naturalitat del diàleg que s'hi emancipa de la grossera vulgaritat de quatre engendres anònims anteriors... En les seves mans el diàleg mallorquí, viu i ple de gràcia en boca del poble, saltironeja i tresca, afuat i rejuvenit, amb la més fresca agilitat, ple de color, i d'aquella enginyosa facilitat descriptiva amb què els personatges van pintant-se a si mateixos al debanar de la conversa... i s'acosten a l'estat de tipificació que n'és la refinada quinta essència».

Efectivament, els sainets d'En Bartomeu Ferrà tenen un alt valor documental —història d'uns tipus i d'uns costums— com ho foren les seves narracions *En Tesà Viola, Ciutat ha seixanta anys*. No cerquem, com tampoc en les d'En Peña, complicacions psicològiques. Tot és pla, i ben construït com fet per un bon mestre d'obres que a la seva tècnica hi afegia un bon gust innegable.

No volgué pujar, en les seves peces teatrals, les escales de marès dels palaus senyorials ni entrà en els patis barrocs i solemniats. I es limità, i no certament per manca de facultats, a les botigues de la menestralia ciutadana —oh, aquells veinats de carreró!— i a les cases-algorfes, com es deia llavors, de la «mossoneia».

D'aquesta manera podríem dividir les seves obres teatrals en dues seccions, segons els respectius ambients o climes socials.

D'una banda *Els calçons de Mestre Lluc* i *El baul de Madò Banaula*. Mestre Lluc és un sabateró dissortat. La seva dona —madò Coloma— té el cervell petit, i la filla —Na Filomena— festeja un «missus» afamegat i de parla travada. Mestre Lluc posa remei a tot al final de l'obra. Aquesta peça és un prodigi d'ambientació. El mateix Ferrà, en els seus *Veïnats de carreró* havia descrit perfectament els decorats d'aquelles botiguetes de Sa Travessa, de Sa Calatrava o del Puig de Sant Pere.

Ses treginades són negres,
s'enratjolat vei i fosc,
ses parets humitat ratgen;
per moblatge hi ha de tot.
De caoba un cantarano
assuquí hi ha, amb dos quissons
de guix, un a cada banda,
sobre un tapete de brots.

Basta una casa per mostra
de ses d'aqueix carreró.

Llegiu, com a mostra, aquell fragment on un mariner du a Mestre Lluc unes sabates per adobar, escena V, pàgines 19 a 25 del primer volum de les seves *Comèdies*.

En *El baul de Madò Banaula* no surt d'un clima semblant. La pobra dona és més de mig xeuba. I un error de carrers —Morer i Tamorer— produeix un graciós «quid pro quo». Els tipus estan molt ben vists.

Després ja puja escaletes de «granito» o de rajoletes de València, amb floretes i nans pintats, i en *Els senyors de Son Miseri* i am *Sa plagueta dels lloguers* descriu això: les petites misèries de les famílies que volen i no poden. Sempre he cregut que en *Sa plagueta dels lloguers* En Ferrà s'enfilà tan amunt com qualsevol «sainetista» castellà, o com el mateix Guimerà a la *Baldirona* o a la *Sala d'espera*, úniques excepcions costumistes en el seu teatre tràgic de gran volada.

Llegiu unes escenes de *Sa plagueta dels lloguers*. Don Genaro ha comprat unes cases ruïnoses. L'han enganyat com a un «xino». La seva dona donya Pepa ho sap, però no hi pot fer res. Les figures del nebot seminarista i sobre tot les dels llogaters, Mestre Cuc, En Pau Pou, Na Garruda, Madò Mix, són inefables. Vos dic que en aquesta obreta hi ha unes estampes vives d'una ciutat afonada dins l'oceà d'una època nova, no sabem bé encara si millor o pitjor que aquella. Llegiu, doncs: don Genaro, o «don Canario» com li diuen els seus arrendataris, treu comptes tot sol i se les promet ben felices, es-

cenes VI a IX, pàgines 24 a 32, volum segon de les *Comèdies* (Biblioteca Les Illes d'Or).

Estrenà també *Mestre Fornari* i la susdita *Els senyors de Son Miseri*, que no desdiuen de les altres.

L'exemple d'En Penya i d'En Ferrà produí uns epígons naturalment inferiors, però també amb certa gràcia popular. Un d'ells fou En Bartomeu Singala qui es dedicà també a provatures de teatre castellà, però que reeixí més amb les seves obretes *Un dia d'apuros*, *Els molts anys de don Metreobi* i *Els glosadors d'altre temps*, amdues amb trossos musicals, a l'estil de sarçueles amb música del Mestre don Antoni Puig, i *El frac nou*. També tengueren molt d'èxit a davant aquell públic d'aleshores que s'acontentava amb riure i passar-ho bé.

Finalment En Josep Pomar, menestral pintor i decorador, estrenà el drama *Un ramell de margalides* i els sainets *Els ous passats per aigo*, i *Les manyes d'un torner*. També estrenà *El capitán Pérez*, bilingüe.

A principis de segle s'acabà aquell teatre encara que les seves obres fossin sovint representades després.

Havien de passar trenta anys perquè uns altres autors provassin d'escriure unes altres obres costumistes, però naturalment, tant els costums com el públic havien canviat. I ja no tengueren l'èxit total, popular d'abans.

No hi ha cap dubte que tant En Penya com En Ferrà, i alguna cosa dels seus seguidors, han de passar a la història literària de Mallorca. L'evocació d'aquella ciutat desvanescuda sempre tindrà un gran relleu en aquelles obres. Avui, les influències estranyes, han fet perdre personalitat als intents de ressuscitar aquella manifestació autòctona.

No debades passa el temps, i més encara avui quan els canvis són tan ràpids que no ens deixen veure gairebé les mutacions. Avui quasi no hi ha entreactes. I ens falta una mica de tranquil·litat per assaborir les coses. Què hi farem?

Moltes gràcies.

NADAL A MALLORCA

Ja som un altre cop a Nadal, aquesta festa tan religiosa i tan entrañablement mallorquina.

Un dels elements més units —tant a la seva alegria, com a la seva celebració litúrgica— és el cant de les NADALES.

LLUC vol recordar als rectors de les esglésies, als directors de Corals i de Col·legis, i a tots els mallorquins, que en bona hora poden comptar amb un esplèndid aplec de nadeses mallorquines publicades amb el títol de

NADAL A MALLORCA

Són uns villancets amb lletra i música d'autors mallorquins i amb melodia inspirada en les nostres millors cançons tradicionals.

Adquiriu NADAL A MALLORCA a les Cases de Música, Llibreria Selecta i altres llibreries.

TONINA CANYELLES I COLOM:

tres poemes

I

AQUELL CANT QUE TE SAPS DE MEMORIA

Atança't,
quan les fulles de pi deixin de semblar-te
[agulles.
Vine. Llavors vine i apaga't
sense soroll,
com una estrella al trenc,
com un captard lentíssim.
Ara, calla. Llavors ja em diràs
tot el que sents i penses, amor,
vida sense boca, eloqüent paraula
que ni temps ni mans esborren.
Jo, d'espatles al vent,
aclucaré els ulls i obriré els llavis
per a fer-te aquell cant que te saps de me-
[mòria.

II

SOM LA TEVA CENDRA

Sota la cendra, calius.
Després del gran foc, calius
—grisa pols més tard—.
Flama, caliu, cendra ara, som.

Després de tanta amor,
de tanta, cendra al vent,
eixuta, sense insinuacions.
—Pols de cendra som—.
Tant de bo em bufassin.
Seria un nigul àcid
esborrant colors i coses,
i et faria curt l'alè
com si et besàs els llavis.
Insadollable, la vida em reclama
fent-me a bocins a cops d'hora.
I som això, el que tu vols.
Som la teva cendra.

III

TEMPS PER A TOT

Conrar la terra.
Gronsar un infant.
Anar a fer puu
de bon matí vora
les roques.
Llavors, preparar l'ham.
I, al temps de tords,
ferir l'espai
amb les canyes i la xarxa.

CAMINA CAMINARAS...

El Museu Frans Hals, de Haarlem

per Josep M. PALAU I CAMPS

Frans Hals, que va néixer a Anvers entre 1581 i 1585 i va morir a Haarlem l'any 1666, és un pintor no tan conegut com es mereix. Tothom, fins els no iniciats en la pintura, coneixen, almenys de nom, Rembrandt, però són pocs els que us poden parlar de Frans Hals i, amb tot, aquest pintor, almenys per a mi, té una frescor i una espontaneïtat en les seves obres que no té Rembrandt, més estudiat, més «dibuixat» potser podríem dir. Crec que si la pintura holandesa dels segles XVI i XVII és interessantíssima tota ella, la pintura de Frans Hals és un dels exponents més interessants d'aquesta pintura.

Realment, però, no volia tractar, avui, de Frans Hals i de la seva obra, sinó del museu que du el seu nom i que la vila de Haarlem s'ha ofert a ella mateixa i que és, sens dubte, una de les obres culturals més reeixides. Un racó íntim al mateix cor de la vila i en el qual continent i contingut s'harmonitzen de tal manera que semblen fets, expressament, l'un per a l'altre. Si realment existeix el que hom ha donat en anomenar «escola de Haarlem» és més que just que, quan la vila va decidir d'auto-obsequiar-se amb un museu volgués que aquest portés el nom del més important representant d'aquella escola, de l'home que, encara que no vaigi néixer a Haarlem, hi va viure i hi va morir i que va deixar, en les seves teles magistrals, tants i tants retalls de la vida del Haarlem dels temps que li tocaren viure.

El Museu Frans Hals, tal com avui el coneixem, no és pas gaire antic, però les seves rels daten d'un segle enrera, concretament de 1862. Abans d'aquesta data les obres que formen el nucli sobre el qual s'han bastit les col·leccions del museu, es trobaven disperses en múltiples monuments històrics de la Vila: l'Ajuntament, l'Església de Sant Bavo, l'Hospici de Sant Jaume, l'Hospital de Santa Elisabet, La Llebroseria i altres. L'Ajuntament posseïa, ja llavors, la sèrie de retrats col·lectius obra de Frans Hals i, l'any 1860 es va decidir, per part de la Corporació Municipal, de destinar dues sales del seu edifici a aquestes obres que serien acompanyades de les al-

Pati interior amb vista a l'edifici principal del Museu Frans Hals. (Foto: A. DINGJAN)

tres, disperses dins la Vila. Aquestes dues sales foren obertes a la visita pública el dia primer de Juliol de 1862. I aquest fou el primer nucli que, més tard, havia de donar naixença al Museu Frans Hals.

Posteriorment la col·lecció es va anar incrementant. L'any 1883 amb el llegat del Vescomte J. C. W. Fabricius van Leyenburg que, de moment, va ser exposat en una sala apart, després s'anaren rebent més llegats, més donatius i les sales que l'Ajuntament tenia destinades a l'exhibició d'aquestes obres d'art ben prest foren insuficients i es presentà el

problema de trobar un lloc adient on guardar les cada dia més importants i interessants col·leccions. A la fi, l'any 1913, l'Ajuntament de Haarlem va trobar el lloc, que és on el museu està actualment instal·lat. Es tracta d'un conjunt d'edificacions, restaurades de manera maravellosa, el nucli principal de les quals correspon al que havia estat l'Hospici dels Vells, fundat l'any 1608, edifici construït, segons sembla encara que no existeix una prova definitiva, per l'arquitecte Lieven de Key.

Des d'aquella data va començar a actuar, i amb grans èxits i efectivitat, cal dir-ho, l'Associació per a l'engrandiment de la Col·lecció d'Art i Antiguitats del Museu Municipal, però a partir de 1949 fou el mateix Ajuntament qui es va ocupar de la política de compra d'obres d'art antic i modern per a incrementar les col·leccions del Museu. Finalment, i des de la seva instal·lació a l'Hospici dels Vells, el museu va canviar el seu nom de «Museu Municipal» pel de «Museu Frans Hals», que encara avui porta, ja que la base de les seves col·leccions és, sens dubte, l'obra d'aquest mestre neerlandès, les despulles del qual reposen a l'Església de Sant Bavo no lluny d'on, des de les seves teles, respiren encara els personatges de Haarlem que ell va plasmar amb el seu màgic pinzell.

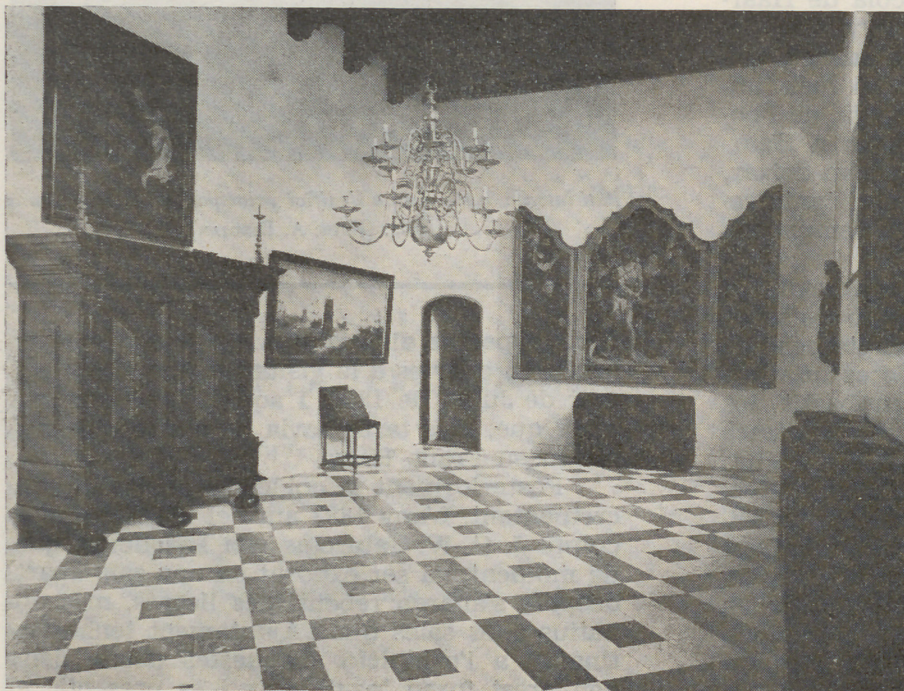
Completen les col·leccions de pintura objectes de coure, d'estany, mobiliari, vidre i ceràmica que donen encara més caràcter a les instal·lacions. És com una antologia, en es-

pecial pel que es refereix al segle XVII, el cim de la qual, sens dubte, ocupen les obres del mestre.

Una de les mostres d'art més antigues que poseeix el museu són dues gòtiques, tot el que resta d'un tríptic, que representen dues escenes de la vida de Sant Joaquim i Santa Anna, pintura anònima atribuïda al pintor conegut pel «Mestre d'Alkmaar», corresponents a l'escola dels Països Baixos del nord i que degueren ésser pintades entre 1490 i 1515.

Un **Retrat de Dona** de Maerten J. van Heemskerck, pintat vers 1550 damunt una taula de fusta de 69x58 cm. és una de les peces que criden l'atenció. D'una sobrietat i una expressivitat extraordinàries representant una dama que sosté entre les mans un rosari d'or i coral, a un li sembla veure com els dits es mouen i fins quasi, en el silenci del museu, es pot sentir el dringar de la cadeneta d'or del rosari. La dama sembla orgullosa i com si estàs posseïda d'un cert complex de superioritat. És com a retrat, una obra mestra, hom pot veure l'ànima del personatge. Aquest pintor, encara que nat a Heemskerck, va viure a Haarlem i hi va morir en 1547.

El **Retrat de Dirck Volckerst Coornhert**, tela de 40x30 cm. és una altra peça magistral. Obra de Cornelis Cornelisz, nascut i mort a Haarlem, dóna la impressió de que el filosof ha interromput per un instant una de les seves lliçons per a posar pel pintor; la

Sala anomenada La Capella, amb el tríptic obra de Maerten van Heemskerck. (Foto: A. DINGJAN).

profunditat de la seva mirada és, realment, torbadora. Una altra peça que honoraria qual-sevol pinacoteca.

Un altre pintor de Haarlem, on va néixer en 1562/63 i hi va morir en 1640, és Hendrick C. Vroom. Aquest pintor, gran viatger per la seva època, visità Itàlia, Espanya, França i Alemanya. Sembla que la seva especialitat foren les marines, els vaixells... El Museu Frans Hals poseeix una tela interessant d'aquest pintor, una vista de la vila de Haarlem des del Spaarne. És un pintor detallista i la tela és especialment interessant per a fer-se una idea de com era la Vila en el seu temps.

Un altre païssatge, representant uns pagesos que tornen de la feina, el pintor, Pieter de Molijn —mort a Haarlem en 1661— no és un dels mestres del païssatge, però la tela fa bo de veure.

Un païssatge de dunes, obra de Jacob van Ruysdael, nat a Haarlem en 1628/29 i enterrat a la seva vila nadiua el 1682, és una obra d'un exagerat romanticisme.

De Judith Leyster, deixeble de Frans Hals i esposa del també pintor Jan Miense Holenaer, poseeix el Museu un **Retrat de Dona**, peça molt interessant datada el 1635...

I podríem anar anomanant pintors i teles; citarem a l'atzar alguns altres noms de l'art dels quals el Museu poseeix mostres: Jan van Scorel, Karel van Mander, Jan van Goyen, Salomon J. van Ruysdael, Jacob van Ruysdael, germà de l'anterior i del qual ja hem citat una tela, Claes P. Berchem, Abraam van Beyeren. Altres que ja no pertanyen a l'escola dita de Haarlem, com Pieter Code, Nicolaes Maes, Johannes Verkolje i tants i tants altres, la llista dels quals seria llarguíssima.

Deixem, per acabar, Frans Hals, el pintor de qui el Museu ha rebut el nom, i citarem alguna de les seves teles.

El **Retrat de Jacobus Zaffius** és una de les primiceres obres de Frans Hals; el mestre no ha desenvolupat, encara, tot el seu art, però deixa ja endevinar la seva poderosa personalitat. Dos retrats, ja de la seva plenitud, el de Nicolaes van der Meer i de la seva esposa Cornèlia, són ja dues peces realment d'antologia.

Però les teles del pintor que més us cridaran l'atenció, que mai no acabareu de veure

Corredor a l'entrada del Museu (Foto: A. DINGJAN)

per visites que faceu al Museu, són els seus retrats col·lectius: **El Cos d'Arquers de Sant Jordi**, **La Companyia dels Cluveniers**, **El Cos d'Arquers de Sant Andrià**, **Els Regents de l'Hospital de Santa Elisabet**, **Els Regents de l'Hospici dels Vells**, **Les Regents de l'Hospici dels Vells**, teles totes de gran tamany, tractades amb una espontانيتat mestrívola, de colors sòlids i calents damunt els quals els personatges respiren, viuen, es mouen... Tant sols en aquests retrats col·lectius dels **Guardians Cívics** un hi pot comptar vuitanta-quatre retrats que serien, cadascun per ell tot sol, una obra completa, acabada, preciosa...

I ara entrem en el racó íntim del bar del Museu, demanen una taça de cafè i, tan sols tancant els ulls, podem tornar a veure tot un món, ja desaparegut, però que l'art d'una munió d'excel·lents pintors ha perpetuat per a nosaltres.

Divagacions vora l'estany

per Josep Maria CAPDEVILA

Hauríem de rellegir sovint aquells fragments de l'*Elogi de la paraula* de Joan Maragall, i fer-los oir als infantons i fer-los-hi confegir a casa i a les escoles a fi d'omplir les memòries d'aquells conceptes sobre la santedat de la paraula.

La paraula col·loquial, la conversa de cada moment, cal que sigui neta, gentil, verídica i tota cordial de germanor i respecte. Ben sincera, no ha de simular jamai músiques mentideres de passió i de sentiments. Ha de tenir la música plana de la conversa més clara i més precisa.

Però, com tota cosa humana, cal que sigui apresada i ben estudiada. La paraula ens diferencia de les bèsties. Els infantons senten el delit d'aprendre-la, i per això fan sempre la pregunta, davant de qualsevulla cosa inconneguda: —Com se diu?

Els majors la parlem i l'hem d'escriure, si més no, en la correspondència. Un artista pintor estudia dibuix. El pintor Joaquim Vayreda dibuixava meravellósament el fullam i el brancatge complicadíssim d'un roure. Quan sabia tant i tant de dibuix, en prenia allò que li calia per expressar l'emoció d'un paisatge i unes figures vivents. I no li calia més. Talment hauríem de tenir coneixença de les formes gramaticals i maneres de dir, i una abundor de mots avinent per a expressar planerament i clara el que hem de dir. Tenir, ja de petits, a casa —que és la primera escola— i a l'estudi amb els companys, una coneixença sòbria de la gramàtica, aprendre de seguida a cercar els mots a un diccionari. I no tenir-ne mai peresa. Es el dibuix de la conversa, de l'escriure, de la comunicació entre la gent.

Sempre, a la taula de l'estudi o del despatx, hauríem de tenir el diccionari d'En Fabra. I a l'abast, en els prestatges de la llibreria o en la biblioteca que fos, el diccionari de l'Alcover i d'En Moll. I no tenir mai peresa d'aprendre noves paraules i maneres de dir. Conta Baudelaire la seva visita de coneixença amb Teòfil Gautier, allavors en el ple del seu prestigi. Hi anava amb emoció, amb expectació i un xic de temença per les preguntes que pogué fer-li. I n'hi feu una. Però no va preguntar-li quins autors preferia, sinó; —Llegiu el diccionari?— Baudelaire, satisfet, pogué respondre-li: —Sí.

L'estudi dels autors d'una llengua ens dona un doll de mots i maneres de dir, tot exprimint les doctrines i el pensament que formen el teixit de la cultura. La doctrina moral de Ramon, de les dues intencions, i les doctrines polítiques del *Regiment la cosa pública* d'Eiximenis, són dues aportacions al pensament universal; l'una és tota una rama de la moral i de la mística; l'altra, vora la filosofia anglesa de Locke, és una defensa de la llibertat i la dignitat dels pobles i de la ciutadania enfront de qualsevulla forma d'opressió.

Imbuïts de la coneixença de les coses de casa, ben depurades i escatides, podem sortir a les cultures de fora on serem, indubtablement, els benvinguts. El món no es desinteressa de nosaltres sinó fins al moment que nosaltres ens desinteresam de Catalunya. El món no ens demana res més que una cultura pròpia. La renúncia d'un poble a la seva cultura és la mutilació feta a la cultura humana.

I els de fora ens donen igualment els fruits de casa seva.

Aquest intercanvi cultural ens preserva de dos vicis propis dels pobles reclosos: ens preserva de les suficiències estòlides i de les depressions immotivades que només duen a no fer res. Ens torna feinejadors i planers, com escau a un veritable ciutadà del món i ensems bon ciutadà de la seva terra: dues ciutadanes que es complementen.

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

Al marge d'un llibre de Mn. Bartomeu Guasp

per Antoni OLIVER I FEBRER

Novament Mn. Bartomeu Guasp ens dóna una mostra de la seva amor per la vida contemplativa en el recentíssim llibre *La vida ermitana: Època anacorètica*.

La imatge venerable de Blanquerna pareix estar present tot al llarg dels capítols d'aquest llibre, que té per al bon mallorquí la flaire encisadora de lo senzill, de lo humil; d'aquest franciscanisme tan adient amb el nostre paisatge —equilibradament ascètic— de pujols suaus, verdes garrigues, remorosos pinars i terres de conradís que maduren la rossa xeixa. Terres mai massa grasses, però sí fecundes gràcies al treball constant d'una pagesia que no coneix la peresa.

«Qualsevol temps passat fou millor», resa l'adagi; aquesta asseveració que sovint s'empra en el to irònic d'un esqueixat escepticisme quan contemplam formes pretèrites de viure, té, al meu entendre, un gran contingut de veritat. La misteriosa dimensió del temps, l'etern devenir, que posa a la nostra consideració la constantment canviant càrrega d'esdeveniments que du en el seu si i que són fites orientadores en el transcórrer humà, sovint passa massa depressa per la breu pantalla del present, i aquesta brevetat ens impossibilita de captar i de fruitir la riquesa del seu contingut. Per mitjà del record, però, tornam fer actual lo pretèrit, recreant i, en certa manera, perfeccionant —humanitzant-la— la Història.

Història, tradició, però, són conceptes que en el temps que correm pareix que queden una mica arraconats, desprestigiats, degut a l'afany, potser un tant desorbitat, d'«aggiornamento». Així hi ha una certa confusió en la mentalitat de molts quan se trata d'equilibrar la tradició amb el progrés dins el vast camp dels ordenaments que regulen la humana convivència. Lo nou, dins tots els ordes, lo acabat de sortir, es lo que té prestigi. Hi ha un culte a la novetat, com hi ha un culte a la velocitat; sistemàtiques fugides dins el temps i dins l'espai, que són, al judici dels psicòlegs, intents de l'home d'evadir-se de si mateix, com si tengués por de contemplar-se tal com és a través del mirall de la reflexió.

Ja sé que als ulls del lúcid adorador de l'«objectivitat» tot això són romanços. El progrés tecnològic amb el seu cant de sirena, de promesa de comoditats i benestar, ha anat desplaçant el sentit de la vida cap a formes de pensar

progressivament desespiritualitzades, substituïnt en la mentalitat de molta gent el concepte cristià de felicitat com a fruit d'un equilibri i un sossec espirituals, per un frenètic afany de riqueses, de poder i de plaers. En conseqüència l'alienació, la pèrdua de personalitat són paleses per a l'observador del bellugament de l'home en l'escenari de la vida. Es més còmode deixar-se endur per «slògans» publicitaris, pels variats dormissons que, al mateix temps que ens afa-laguen, ens afebleixen l'esperit.

Sembla com si l'home actual hagués sortit de polleguera, succionat per una disgregadora força centrífuga que el va traguent del seu centre personal, cohesionador, que el fa esser ell mateix, per llançar-lo a aventures cada cop més al·lucinants, cada cop més allunyades de la seva humanitat.

Ens cal frenar el ritme desbocat que hem donat al nostre viure. Cal tornar equilibrar el dinamisme amb la contemplació, la tecnologia amb la poesia.

Diu Unamuno que la visió que el poeta té de la realitat s'acosta més a l'essencialitat d'aquesta que no pas la del científic. El cas de Mn. Bartomeu Guasp n'és una mostra ben palesa. Subjacent a la —diguem-ne— objectivitat històrica dels fets que exposa i comenta, hi batega l'emoció de l'home que, paral·lelament al fluïr dels esdeveniments, contempla la poesia que d'aquells se'n desprèn com un perfum. El poeta —contràriament al pobre concepte que d'ell tenen alguns— no es mai un home endarrerit. Pertany a la colla d'homes escollits que saben veure el bessó viu de les coses i les fondes motivacions dels fets; el trascendent simbolisme que batega darrera la simple aparença. No és una casualitat que la poesia se trobi en l'inici de totes les renaixences perquè baix de la seva bandera s'hi han arredossat sempre els afanys més nobles de l'home: l'amor a la Pàtria, a la Llibertat i a la Justícia.

No vull acabar aquest escrit sense manifestar la meva més fervorosa adhesió al rebuig que Mn. Guasp fa del foragitament de la nostra parla vernacla en la litúrgia de les ermites mallorquines. Malhauradament queda demostrat que en relació a l'ús de la nostra estimada llengua, en certs indrets de l'Església mallorquina encara és una realitat allò de que «el sentit comú es el menys comú dels sentits».

rosa dels VENTS

D'EIVISSA

EL PORT, ENCARA,

i algunes novetats

d'ordre cultural

Ja a punt de sortir la meua crònica anterior, la premsa eivissenca publicà un escrit de l'autoritat competent que responia a la inquietud i les peticions originades per les necessitats del nostre port. Després d'un prolongat silenci oficial, ara ja sabem què podem esperar, durant un període indefinit, segurament bastant llarg, per al port —la porta, en realitat— d'Eivissa. A la declaració no es parla del costat oest de la badia, per on corre la magra carretera que enllaça la ciutat amb el passeig marítim, la platja de Talamanca, tots els pobles dels municipis de Santa Eulàlia i Sant Joan i un del de Sant Antoni. Pel que fa al moll pescador, se'ns informa que l'empresa que el 1965 n'havia iniciat la construcció, va fer fallida. La construcció quedà aturada quan tot just havia començat, però ara, al cap dels anys, ja s'ha aconseguit quelcom: no encara la prossecció de les obres, sinó el permís per a redactar el projecte, mentre es tramita l'expedient. Veim així com els assumptes particulars d'una companyia poden allargar fins a no se sap quan la realització d'una obra pública important, en un port —com reconeix la nota—, que és un dels que més gran in-

crement han tingut els últims anys.

Quant a l'espigó per a la descàrrega de combustible, continuarà per ara el provisional de què us parlava el mes passat: aquell embalum horrorós —enmig de la petita i clara badia— que, en llenguatge tècnic i en castellà, es diu un **pantalán**. No serà etern, però cal no tenir pressa: el projecte definitiu està en estudi i més endavant vindrà la possible aprovació tècnica. Més endavant encara —suposam— vindran les altres aprovacions i tràmits, i el dia que s'acabin les llargues obres, si algun dia s'arriben a començar, tindrem 120 metres més de línia d'atrancament. No són prou, i a més, mentrestant, en algun lloc han d'atrancar els vaixells i embarcacions que s'obstinen a entrar al port d'Eivissa. S'hi ha pensat, i també aquí s'han estudiat dues solucions, una de definitiva —un moll gairebé utòpic adossat al dic que abriga el port— i una de provisional. El pressupost de la primera solució essent massa elevat, cal recórrer a la segona. I aquesta consisteix en la construcció de dos nous **pantalanes** al lloc on havia d'haver-hi l'inasssequible moll. De manera que quan estiguin llestes les baluernes que, per a aquesta illa, aconsella l'economia —fins ara només hi ha l'autorització per al seu estudi—, seran tres, en comptes d'una, les realitzacions a base d'estaques que completaran, per bé que enlletgint-lo i desfigurant-lo una mica més, amb pobresa llargament transitòria, el port d'Eivissa. Li daran, això sí, un vague aspecte colonial, d'acord amb la definició que dona el Casares de **pantalán**: «A Filipines, moll de fusta». La millora que sembla més immediata, sempre segons l'escrit esmentat, és l'adquisició d'una grua, que ja farà el parell amb l'única que hi havia i **supondrà un alivio** en les operacions de càrrega i descàrrega...

Deixant de banda aquests projectes amb què, fora de l'illa, es preocupen per nosaltres, em referiré avui a una obra literària d'autor eivissenc, no fa gaire apareguda, i a un nou museu que s'ha

obert, encara que no totalment, a la part alta de Vila. L'obra literària, un breu recull de contes amb el títol comú de **PAPELES DEL INSOMNIO**, és deguda al meu amic i company generacional Cosme Vidal Llàser i ha estat publicada a la col·lecció barcelonina «LA ESQUINA». Aquesta col·lecció acull un gènere molt especialitzat, la prosa fantàstica, insòlita, misteriosa i absurda. Els set relats de Vidal Llàser s'hi adiuven, aquesta vegada, i els dots d'estilista de l'escriptor es posen al servei d'una aguda imaginació. Vidal Llàser és qui més, i amb més èxit, ha conreat entre nosaltres la prosa narrativa. Ha publicat un bon nombre de contes, a revistes com LA ESTAFETA LITERÀRIA i PAPELES DE SON ARMADANS. Ben recent és l'aparició a la revista de Camilo José Cela, rera dos altres contes, del titulat **CUENTA OVEJAS HASTA DIEZ MIL**, així com l'obtenció per part del narrador eivissenc, amb **EL OLOR DE UNAS FLORES**, del premi del diari BALEARES. Vidal Llàser, autor així mateix de molts i excel·lents articles, escriu un castellà pulcre, a vegades íntim, que arriba a ser expressiu i pot ser dur o atènyer la crueta.

El **MUSEU D'ART I COSTUMISME D'EIVISSA** és una creació, amb patrocini de l'Ajuntament. Un centre cultural tan útil i ambiciós és obra dels senyors Joan Marí i Josep Buforn, que n'exerceixen els càrrecs de director i secretari, respectivament. Es pot visitar des de l'estiu un dels dos locals —l'altre estarà en edifici separat— de què constarà. La part ara oberta exhibeix, ben instal·lades, les seccions de vestit, ceràmica de les diferents èpoques, joies, armes, instruments músics, mitjans d'enllumenament, pesos i mesures no basats en el metre, un dormitori i una cuina molt completa, etc. A més dels objectes autèntics —unes excel·lents col·leccions—, figuren al museu, o hi han de figurar, fotografies, maquetes, plànols, etc. Un museu no es fa en un dia, sino que el seu perfeccionament és obra d'anys; admira, amb tot, l'abundància del selecte material reunit, ensems que l'abast dels projectes.

Dins aquest any s'obriran, a l'espaïós recinte inferior de la Sala d'Armes, dins el baluard de Sant Joan, les noves seccions del museu. Aquestes seccions, que exigeixen naus de més capacitat, comprendran les eines de gran volum dels diferents oficis i de caràcter agrícola i domèstic; carros i altres mitjans de transport, amb els guarniments per als animals; arquitectura típica. Hi haurà finalment, pel que respecta al costumisme, una secció marítima. El museu, però, té una altra part artística. La seva secció més important serà la pintura, sobretot d'artistes eivissencs; tanmateix, no mancaran al costat de les seves obres les d'artistes de fora que hagin produït a l'illa. Hi ha el projecte d'una revista, publicació del museu, amb treballs en diferents llengües, sobre temes eivissencs i generals.

M. VILLANGOMEZ LLOBET

DE MALLORCA

Jocs Florals de Llucmajor

El passat dia de Sant Miquel, i amb motiu de les festes patronals de Llucmajor, tingué lloc la celebració dels Jocs Florals prèviament convocats per l'Ajuntament de la dita ciutat, per tal de commemorar el centenari del naixement de Maria Antònia Salvà. Hi va ser proclamada Reina de la festa la senyoreta Maria de la Mercè Salvà i Truyols, neboda de l'exíma poetessa, i hi actuà de Mantenedor l'Excm. Sr. Joan Caldés i Lizana. Componien el Jurat els senyors Guillem Colom, Joan Pons i Marquès, Bernat Vidal i Tomàs, Antoni Sabater Mut, Gabriel Fuster Mayans —director de LLUC—, Bartomeu Font Obrador, i Mateu Montserrat Pastor. El Jurat del Certamen Musical el componien els senyors Jaume Roig Pieras, Bartomeu Oliver Martí, i Llorenç Galmés Camps. Entre els poetes i escriptors premiats hi figuren, en la nostra llengua: Rafael Sociés i Company, guanyador de la Flor Natural; Llorenç Vidal, accèssit a la Flor Natural; Mossèn Baltasar Coll, guanyador de l'Englantina; E.

Coll i Corral, accèssit a l'Englantina; P. Bartomeu Matheu i Caimari, M. SS. CC., accèssit a la Viola; Josep A. Martínez Pons, premi «Gabriel Cortès» de prosa narrativa; Miquel Pons, premi de periodisme; el P. Rafel Ginard Bauçà, T.O.R., premi de poesia sobre el mar; Antoni Cardell i mossèn Baltasar Coll, premis per a la millor inscripció sobre la tomba i monument de la poetessa. Els premis de música foren atorgats al P. Jaume Palou i Sabater, M.SS.CC., director de l'Escolania de Lluc, a Juli Ribelles, i al Mestre Miquel Janer. La festa fou realçada amb la presència de l'Excm. Sr. Governador Civil, don Víctor Hellín i altres autoritats provincials i de la ciutat.

ELS PREMIS «SANT MIQUEL» DE CAMPANET

També la vila de Campanet, bressol dels il·lustres Miquel dels S. Oliver i mossèn Llorenç Riber, experimenta una revifalla espiritual digne dels millors elogis. A l'ombra i sota els auspicis de l'Aggrupació Cultural que formen una colla de gent jove, tot organitzant Cursets de Llengua Catalana, festivals artístics i altres manifestacions literàries, enguany han volgut celebrar, coincidint amb la diada patronal de Sant Miquel, un Certamen literari amb dos Premis, un de prosa i l'altre de poesia; el Premi «Miquel S. Oliver» i el Premi «Llorenç Riber». Componien el Jurat els senyors Josep M. Llompart, Alexandre Ballester, Joan Crespi, i Gabriel Mateu. El premi de prosa fou concedit a Gabriel Mesquida, amb un accèssit per a Maria dels Angels Ramon. El de poesia fou guanyat per Llorenç Capellà, amb accèssits per a Damià Hugué, Damià Ferrà, Damià Ponç, i Abdó Campins. Hi pronuncià un parlament el senyor Francesc de B. Moil, sobre l'etimologia del nom de **Campanet**.

ALTRES NOTICIES

● Francesca Ensenyat i Seguí, poetessa, disset primaveres justes, talent d'una precocitat extraordinària, ha publicat el seu llibre **Ciutat de l'horabaixa**, amb dibuixos de la també joveníssima pintora Antònia Vilà.

Ciutat de l'horabaixa està als mostradors de les llibreries, i a les mans dels bons amics. Al Cercle de Belles Arts li fou dedicat un bell homenatge que consistí en la presentació del llibre, amb una docta conferència de Josep Maria Llompart, una entrevista pública amb l'autora, dirigida per Frederic Suau, i lectura de poemes.

● Amb motiu de les fires i festes de Llucmajor, ha pronunciat una conferència a la sala capitular de l'Ajuntament de la dita ciutat, el nostre amic Josep Maria Llompart sobre el tema **La dona en la literatura insular**.

● A Palma, l'**Obra Cultural Balear** ha organitzat cursos de Llengua i Literatura mallorquines, d'acord amb el següent programa:

Curs elemental, els dimarts i dijous a les 8'45 del vespre.

Curs mitjà, els dimarts i dijous a les 8 i mitja del vespre.

Curs de professorat elemental, dimarts i dijous, a les 8 i mitja del vespre.

Curs per a peninsulars de llengua castellana, els dimarts i dijous a les 7 i mitja del vespre.

Aquests cursos tenen lloc a l'Estudi General Lul·lià.

● **La llengua de les Balears ensenada a persones de parla castellana** és un nou llibre de Francesc de B. Moll, destinat a l'ensenyament de la nostra llengua principalment als peninsulars que vénen a residir a Mallorca, i entre els quals cada dia pren major força l'interès que senten per les manifestacions culturals i sociològiques de la nostra Illa. Una Gramàtica que no tenia precedents.

● La festa poètica de Cala Murta, que es celebra cada any en homenatge a Costa i Llobera, enguany va tenir lloc el diumenge 19 d'octubre. Es va veure deslluïda per la pluja, però ben lluïda d'assistència. Passaven de dues centes les persones que hi prengueren part. Hi hagué una solemne missa que celebrà el P. Antoni Oliver, teatí, amb homilia. La festa d'enguany revestí el caràcter d'homenatge a Maria Antònia Salvà en el centenari del seu naixement.

Cròniques del temps que passa

DROGA I PORNOGRAFIA

És el tema de moda. Vintila Horia l'ha tractat en un article, del qual extrec el present resum.

Des dels Estats Units fins a Suècia, des d'Anglaterra fins a Múnic, tot el Nord de la civilització occidental es troba ara sota els efectes devastadors de la droga i la pornografia, germana seva. Itàlia i París podrien també ésser incloses en aquesta zona mortífera, on unes forces que ignoram però sospitam, s'apoderen de la raó humana per tal d'enfonsar-la dins els fangars de la inconsciència. Aquests soterranis immensos descoberts per Freud, el món cavernari del subconscient —part essencial de la nostra personalitat— ens senyoreja. L'ombra, com el minvant de la lluna, es menja la part lluminosa del nostre ésser. La droga i la pornografia són avui les armes més eficaces d'una lluita sense parió.

El món que anomenam «lliure» s'enderroca ben aviat sota els cops que algú li pega rera la pantalla de la droga i la pornografia amb un pla ben estudiat. Quelcom molt greu ens empeny vers la mort...

La pornografia és la destrucció de l'home per la immoralitat. La part de culpa que tenen Freud, Marcuse, i altres, propugnadors de la llibertat, l'alliberació pel sexe, és evident. Hom vol separar-nos de la moral.

Però l'home és un ésser fet per a la moralitat. La moral constitueix la diferenciació més autèntica entre l'home i l'animal. I és ço que justifica la civilització. Llevar la moral és destruir-nos com a éssers lliures. Passolini podria presentar-se com a testimoni i agent d'aquesta destrucció.

La droga aniquila. Somiar en lloc de pensar és fàcil i agradós. Però aquesta evasió porta a tots a l'hospital i a la destrucció.

Em digué a Oxford un especialista en drogues que no hi ha manera de controlar aquesta epidèmia. Podrem sobreviure?

Qualque cosa com un greu terratrèmol se congria en el fons més llunyà de la nostre psique, un terratrèmol ferest del qual ja se'n senten els trons llunyans. Antany els vicis eren el consol dels vells subtils i desenfreïts. Avui són els joves que volen servir d'instrument del vici, o sia de la corrupció de la nostra societat occidental. Els qui han triat els joves per això, saben bé lo que es fan. I si dins poc temps no veim alçar-se entre nosaltres una novella generació, pura i sòlida, determinada a posar fre a la caiguda dins l'avenc, ja no hi haurà solució possible i el món lliure, que haurà caigut dins el llibertinatge, es consumirà damunt ell mateix com una estela fugaç de sutzures.

EL PLA I LA MUNTANYA

Pel febrer i pel març floreixen els ametlers: és un insòlit moment d'eufòria de l'hivern. Les pastures s'alegren amb els dies de bon sol, però la desolació regna dins el Pla fins que ve l'estiu, que és l'època de plenitud d'aquesta part del nostre país. Les collidores d'ametlers i les vermadores llavors alegren el Pla; la vida és en el Pla, i la Muntanya reposa. La Muntanya és fresquívola, i més quan cau la neu. L'hivern és l'època de plenitud de la Muntanya: les collidores d'oliva alegren la Muntanya, que malgrat es revestescuin d'un puríssim mantell de melangia, és una melangia noble, suau, sedant, mentre l'oratge torna les olives pansides sobre les marjades esmaltades de rouada. La Muntanya floreix per a Pasqua amb tota la floració endèmica del país, de noms tan poètics, de noms que

surten de l'entranya mateixa de les coses i que el poble ha sabut baptitzar, com un novell Adam, tan encertadament.

Mallorca és un continent en miniatura: hi ha de tot, i cada racó té la seva personalitat, una personalitat forta i distintiva.

Una vegada vaig crear un dilema. París o Sa Calobra? i vaig respondre afirmativament. París i Sa Calobra! Avui crei un altre dilema: El Pla o la Muntanya? I responc també: El Pla i la Muntanya! Oh belles muntanyes matitzades, d'on s'escolen pels barrancs les aigües de la neu; per on s'estimben, sonorosos com un orgue còsmic, les torrenteres que endolceixen la sal de la Mediterrània! Oh suau melangia de la tardor muntanyenca, quan les fulles dels arbres se dauren; suau melangia argentada —més tard— deis olivars dins l'hivern! El Pla us saluda amb la floració dels ametlers, oh muntanyes encinglerades, floració efímera, de fulles de seda com un conte oriental, floració que és un contagi de la bellesa de l'estiu a les tanques infinites on prosperen el raim i l'ametla!

VOLVENTIBUS ANNIS...

Otto de Habsburg, a qui jo llegeisc amb molt de gust ben sovint, ha escrit fa poc: «Les conquestes novelles de la ciència condemnen el materialisme del segle passat. La religió torna reconquerir el lloc perdut. Per això hi cal una organització d'ofensiva. Aquesta és la ruta marcada pel Vaicà II. I ens trobam, solament, en els començaments. Per això hi ha la «contestació» per un costat i la inquietud per l'altre. No es troben solucions fetes del matí al vespre.

En una època aixís hi ha el perill que unes certes actituds, empe-ses per una manca de paciència

que es pot ben comprendre, destruesquin uns valors permanents. Les revolucions causen, sovint, mals sense remei als ideals que volen encarnar. Un camí més difícil, però més segur, és el camí de l'evolució. Seria bo que ho tenguessin present els qui han perdut el sentit de la visió de conjunt, bé perquè volen destruir tota autoritat, bé perquè cerquen la salvació en la conservació integral de totes les estructures del temps passat.

VILLANGÓMEZ

No sé si abans he escrit d'aquest poeta. Crec que sí. Aquest llibre pulquèrrim que ara m'ha duit el poeta pobler, mallorquí, Rafel Sociés, m'ha donat una alegria, perquè tot lo de Villangómez m'interessa. M'interessa per la seva serenitat —Costa i Llobera eivissenc—, pel seu apassionament, per la seva perfecció mètrica, pel tremolor civilitzat, europeu, del seu verb abrandat.

Villangómez s'ha imposat sense discussions. Crec que les petites enveges, els petits apassionaments d'aquesta contrada de la Mediterrània occidental, no l'han pogut ferir. Villangómez és respectable. Representa endemés, perfectament, la seva terra i les corrents universalistes de la poesia actual.

L'**Antologia poètica** de Marià Villangómez és, al menys per a mi, un llibre important.

ELS VENTS

No és que sigui d'ara aquest llibre de Sanchis Guarner, però ara l'he llegit, abans de l'hivern, per saber què diuen els nostres pagesos i mariners, d'aquestes manifestacions atmosfèriques. A les Illes, situades enmig de la Mediterrània occidental, hi arriben tots ells, ens són familiars, i l'autor d'aquest llibret i recolector de refranys, ens en dona l'origen llatí, grec o italià, que en l'època de constitució de la nostra Llengua influïren directament en les denominacions.

Es interessant veure com tots els vents dels Països catalans for-

men una Rosa perfecta, els cantons de la qual tenen la seva terminologia pròpia, sigui als Pirineus o a Eivissa, a València o a Mallorca, a Tarragona o a Sóller.

Aquest llibre és un estudi avalat pel saber del professor valencià.

TIRANT LO BLANC

Llibres com aquest de l'edició de **Tirant lo Blanc** que ha fet la Casa Seix i Barral i a un preu tan assequible, haurien de sovintejar.

Els Clàssics són la maduresa humana i d'una literatura. Per això la seva lectura perfecciona.

El **Tirant lo Blanc** —tot i esser un llibre medieval— no és anacrònic. El llegiu amb el mateix interès amb què llegiu qualsevol obra important i contemporània nostra.

Ajuda molt a la regalada lectura d'aquest llibre el pròleg del catedràtic Martí de Riquer, la presentació del qual ara —i especialment en afers medievalistes— seria ben ociosa. Martí de Riquer ens dona un esquema complet del llibre dins la seva època, amb la claretat expositiva i amb la saviesa que caracteritza l'eminent professor. Torn repetir —i perdonau-ho, però compreneu-ho— que edicions dels nostres clàssics com aquesta haurien de sovintejar. Així es fa, al menys, a les literatures arribades a la majoria d'edat, i la catalana n'és una. Tenim el cas de la veïna França, on l'edició de clàssics és exemplar en diverses col·leccions.

UN SOMRIS

Llegint un article sobre Saint-Exupéry, m'he recordat de Marc, el meu amic Marc. Tenia moltes de les bones qualitats de l'aviador francès. Però, sobre tot, un perpetu somris aflorava sobre els seus llavis, un somris que alguns qualificaven d'insolent. Els pobres d'esperit, els perpetus fariseus, se sentien ofesos per aquell somris feridor com un glavi. El seu somris, per a altres, era no res menys que un raig de sol, lluminós i indes-

tractible, indeclinable com un raig de sol.

Aquest somris li permetia superar totes les lletjors de la vida, li permetia viure dins una perpètua primavera, superar les crisis de l'existència, l'enveja, la pussil·linitat, la visió esquifida, la misèria, tot allò que empobreix i ensutza l'existència humana.

L'imperi de l'optimisme el voltava, i el dolor de no esser més perfect.

Clar com un raig de sol indeclinable, Marc, quan era lluny, escrivia unes lletres agradoses, on me contava del darrer llibre, de la darrera filosofia, del darrer estel que havia sortit al cel, de la darrera flor que havia nascut al prat. I l'espasa del seu somris se suavitzava per la llunyania.

BENHAJA

Benhaja el temps d'hivern! La tardor, amb horabaixes refrescats per la serena que cau en el camp, ja ens obliga a recollir-nos un poc més prest dins la llar, com viatgers arribats de la disbauxa de l'estiu. No enyoram el foc, no feim foc de llenya, encara, però trobam bo el recés.

La meravellosa varietat de les estacions, a les nostres latituds, la meravellosa, matitzada varietat del nostre paisatge, del Pla i de la Muntanya, que són la riquesa que tenim els pobres qui anam a peu pel camí, fa que l'existència sigui com un llibre de molts de fulls. Ens recollim, doncs, horabaixa en el racó volgut, a la llar dels avis, aquells avis pagesos i sans que s'acontentaven amb un plat de sopes i mitja dotzena d'olives pansides o de figures seques. Eren fil·losofs aquells avis.

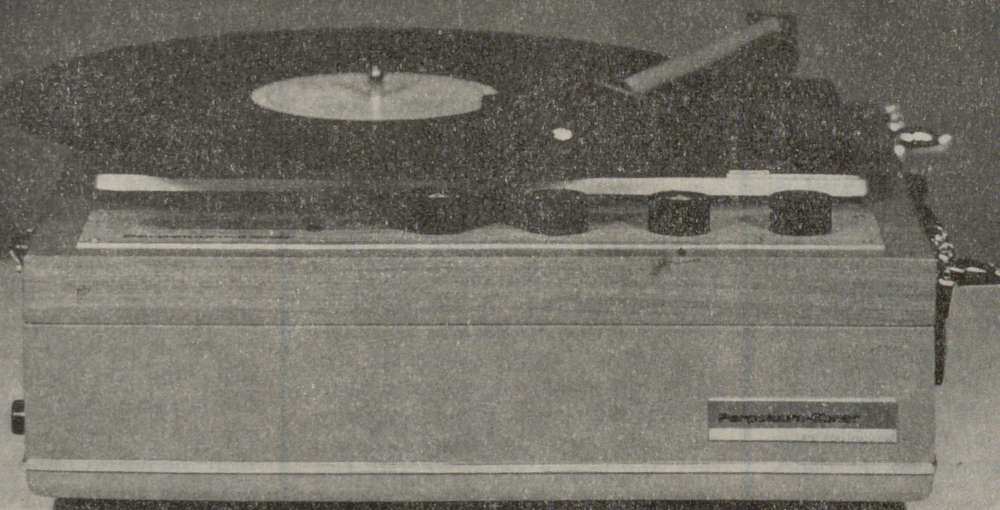
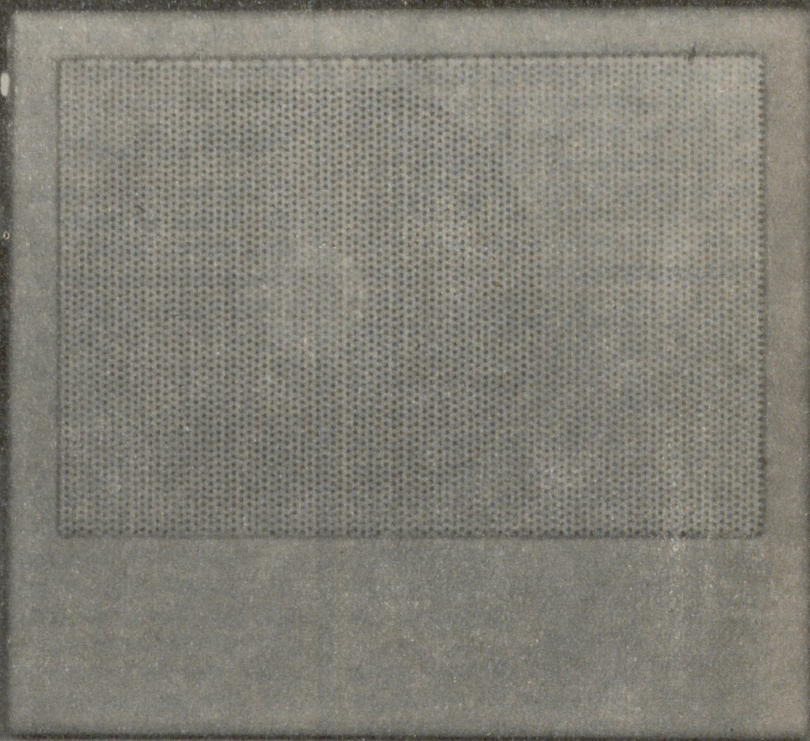
Ve el temps aquell de l'**Oda a l'hivern** de don Miquel Costa. Lleguem-la en aquest temps, i practiquem-la. Un munt de llibres sobre la petita taula representa tenir tot el món a l'abast de la mà. Oh, si al menys en temps d'hivern meditàssim un poc i recobràssim l'eima perduda!

M. C.

Perpetuum-Ebner

PRESTIGI MUSICAL D'EUROPA

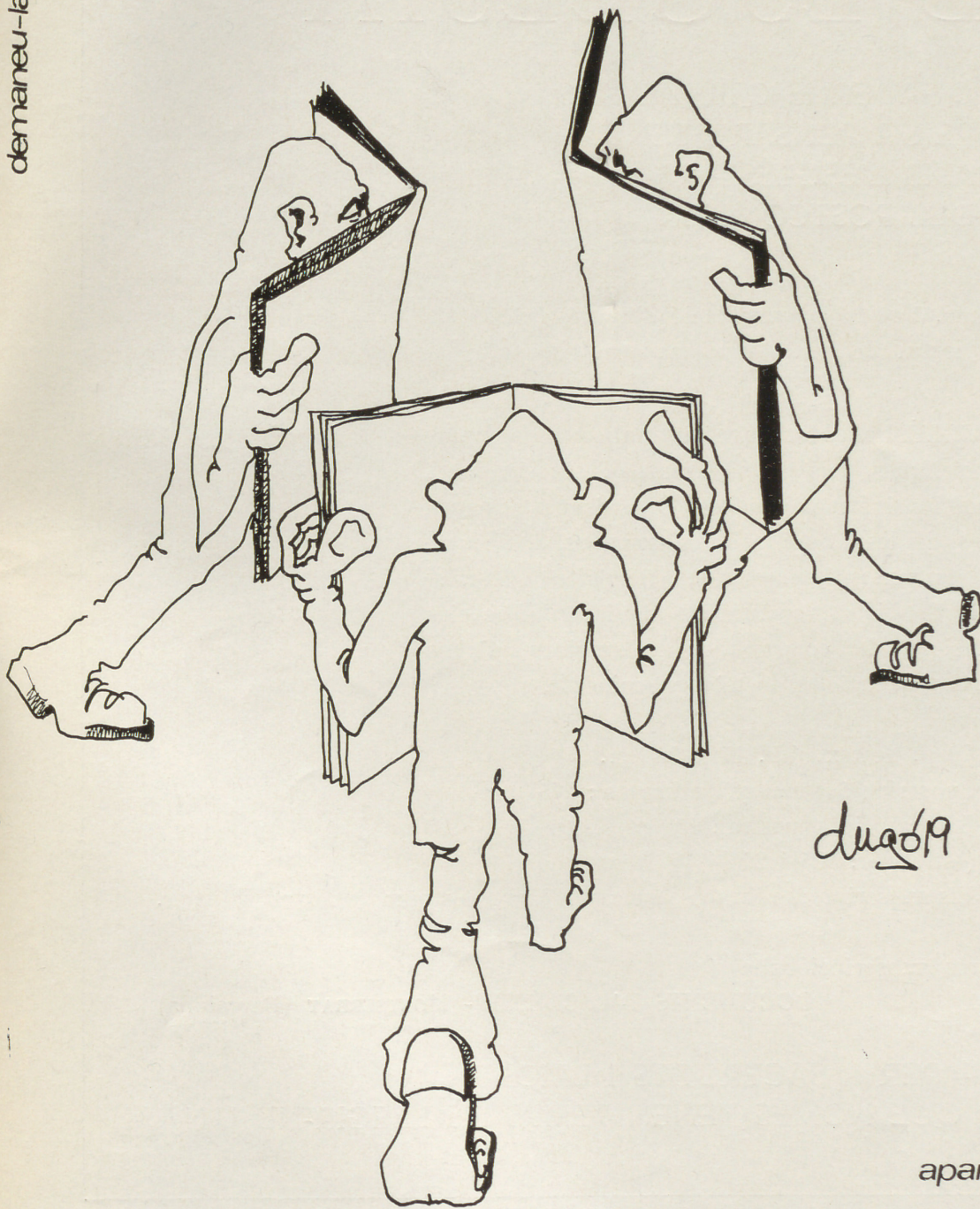

nous models 1969/70

demaneu-la als quioscos i llibreries

ORIFLAMA

LA REVISTA
DE LA JOVENTUT
QUE LLEGEIX TOTHOM.

o dirigiu-vos a
ORIFLAMA
apartat de correus 9.301
BARCELONA

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encíclics, missatges, discursos, al·locucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 275 ptes.

Subscripció semestral: 150 ptes.

(estranger: 325 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS
QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA